

חדש ראש  
ADAR II.  
NISAN  
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ  
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



SEDEROVÝ TALÍŘ  
(Ilustrace z Hagady ha-jovel le-Jisrael)

## JOM HA-ŠOA

Židovská obec v Praze zve na pietní shromáždění u příležitosti dne Jom ha-šoa, které se koná v pondělí **2. 5. 2011** v 9.30 v Pinkasově synagoze v Praze. V tento den si Židé na celém světě připomínají oběti nacistické genocidy i památku těch, kteří padli se zbraní v ruce. *žop*

## JOM HA-ŠOA NA NÁMĚSTÍ MÍRU

Dne **2. května** si opět veřejně připomeneme památku obětí holocaustu čtením jejich jmen. Přijďte v čase od 14 do 17 hodin na náměstí Míru v Praze 2 a zapojte se do symbolického památníku. Tradičně bude připravena prezentace našich vzdělávacích projektů a knihy, které vydáváme. Srdečně zvou Institut TI a NFOH. ([www.fond-holocaust.cz](http://www.fond-holocaust.cz) a [www.holocaust.cz](http://www.holocaust.cz))

## VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NADACE ŽOP

Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhláší výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2011. Témata: obnova a ochrana židovských movitých i nemovitých památek; podpora činností židovských organizací a spolků; rozvoj židovských tradic; vzájemné poznávání židovských komunit a okolního světa a odstraňování předsudků. Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace Židovské obce v Praze. Termín uzávěrky je stanoven na **30. 6. 2011**.

Bližší informace na e-mailové adrese: [nadacezovp@volny.cz](mailto:nadacezovp@volny.cz), nebo každé úterý u Jany Kosákové, telefon: 222 311 570. Formuláře jsou ke stažení na [www.kehi-laprag.cz](http://www.kehi-laprag.cz). *jk*

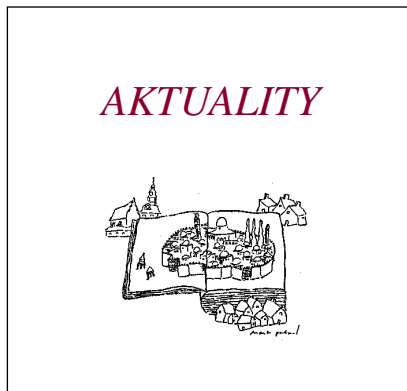
## VŠICHNI JSME LIDI

Připojte se k nám a přijďte pokojně a kulturně reagovat na agresivitu a nevědomost rasistů. Zúčastněte se v neděli **17. dubna** ve 13.30 Pochodu dobré vůle ze Staroměstského náměstí v Praze 1. Na trase do Valdštejnské zahrady vás čeká taneční a hudební překvapení, k němuž se můžete sami připojit.

Kulturní program pokračuje a graduje v sídle Senátu. Zapojí se do něj Václav Hudeček, Jan Potměšil, Tomáš Töpfer a další. Pořádá Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém ve spolupráci s Magistrátem hl. m. Prahy a Senátem Parlamentu ČR. Vstup volný. Více na [www.vsichnijsmelidi.cz](http://www.vsichnijsmelidi.cz) *mkvj*

## STIPENDIA FŽO 2011/2012

Federace židovských obcí v ČR vyhláší pro školní rok 2011–2012 pokračování společného projektu Židovského muzea v Praze a FŽO na podporu rozvoje židovských studií. Účelem projektu je podpora



studií mladých občanů ČR a SR, kteří jsou členy některého ze subjektů, sdružených ve Federaci židovských obcí v ČR. Stipendium je udělováno na podporu židovských studií kdekoli ve světě (s výjimkou ČR a SR), popř. na studia dalších oborů, pokud se uskuteční v Izraeli. O stipendium mohou žádat členové organizací sdružených ve FŽO, kteří jsou k datu podání žádosti starší než 18 a mladší než 35 let. **Žádosti pro školní rok 2011–2012 je třeba podat do 29. 4. 2011**, komise o nich rozhodne do **15. 5. 2011**. O výsledku budou žadatelé informováni do **30. 5. 2011**. Podrobné informace včetně kritérií pro získání stipendia, formulářů pro podání žádosti a návodu k použití najdete na webových stránkách FŽO [www.fzo.cz](http://www.fzo.cz). *jd*

## ŽIDOVSKÝ TISKOVÝ A INFORMAČNÍ SERVIS

Federace židovských obcí v ČR zahájila provoz Židovského tiskového a informačního servisu (ZTIS) [www.ztis.cz](http://www.ztis.cz). Jeho posláním je přinášet aktuální a objektivní informace týkající se Židů v ČR i jinde ve světě, zejména v Izraeli, a nabídnout důležitá a zajímavá fakta, zasazená do kontextu, jež občas běžné agenturní zprávy postrádají. U každé zprávy nalezne návštěvník stránek ZTIS její zdroj a současně většinou i možnost podívat se prostřednictvím odkazů na její úplné znění. Zpravodajství Židovského tiskového a informačního servisu z politiky, kultury, vědy, ekonomiky i sportu předkládá Federace židovských obcí v České republice veřejnosti s nadějí, že transparentní a profesionálně redigovaný servis poskytne zájemcům možnost dozvědět se více o podstatě i okolnostech aktuálních událostí, které s židovským tématem tak či onak souvisejí. *fžo*

## BINYAMINA V ČR

I když se nabídka izraelských košer vín v posledních letech zlepšila a prostřednictvím internetu v některých vinotékách je

možné si i trochu vybírat, stále je opravdu dobrých vín tohoto typu nedostatek. Proto je skutečnost, že od ledna letošního roku v České republice existuje autorizovaný dovozce produkce vinařství Binyamina, jednoznačně dobrou zprávou. Vinařství Binyamina, založené v roce 1952, je po Barkanu, Golan Heights Winery a Carmel Mizrach čtvrtý největší výrobce vína v Izraeli: jeho produkce se blíží 2,8 milionu lahví ročně. Z vinic roztroušených po celém území Židovského státu (na Golanských výšinách, v Horní i Dolní Galileji, v pobřežních nížinách Šomronu, v Judských horách i v Negevu) vyrábí jak odrudová vína (Chardonnay, Sauvignon, Zinfandel, Pinotage, Cabernet Sauvignon, Merlot či Širaz), tak takzvaná cuvée, vína, která vznikají scelováním více odrud a vycházejí především z francouzské vinařské tradice.

Produkce se dělí do čtyř hlavních řad: 1) Chošen, šest vybraných vín z ručně sklizených hroznů s velkým potenciálem stárnutí; 2) Binyamina Reserve, která zahrnuje osm červených a bílých odrudových vín z hroznů sklizených v Horní a Dolní Galileji, 3) Yogev, kam patří zejména scelovaná vína a 4) Teva, kvalitní suchá odrudová vína svěží ovocité chuti, vhodná pro každou příležitost. Dále jsou v nabídce scelovaná vína řady Vinyards a sladké sváteční víno Cesarea.

S nabídkou výhradního dovozce, kterým je firma Weisskopf, s. r. o., se můžete seznámit na [www.weisskopf-vina.cz](http://www.weisskopf-vina.cz). Zájemci, kteří se odvolají na informaci z *Rch*, mají přislíbenou slevu 15 %. *dh*

## OBSAH

- Soud, který dal utrpení lidskou tvář* **3**  
*Sidry na tento měsíc* **4–5**  
*Byli to profesionálové*  
*rozhovor s kurátorkou ŽMP*  
*Olgu Sixtovou* **6–7**  
*Ukázka z nové knihy nakl. Sefer*  
*Dům v Čechách* **8–9**  
*Kde byla menšina většinou*  
*O Makedonii z cyklu*  
*Kde všude žijí Židé* **10–11**  
*Barokní synagogy*  
*v českých zemích* **12–13**  
**Jaro Franek:**  
*Slovenský zápisník* **14–15**  
*Cesta nekončí – závěrečná část*  
*cyklu Židé a vinyl* **16**  
*Židí se vyřádili... a jiné události* **18**  
**Izrael: Osady za životy** **19**  
**Zemřel Arnošt Lustig** **20**  
**Zprávy z kultury, obcí**  
**a ze světa** **21–24**

*Jedenáctého dubna 1961, tedy před padesáti lety, stanul před izraelským soudem válečný zločinec Adolf Eichmann. Procesu a jeho vlivu na vnímání šoa se ve své nové knize věnuje historička holokaustu, profesorka Deborah Lipstadtová, autorka zásadní publikace Denying the Holocaust: The Growing Assault on Truth and Memory (česky Popírání holokaustu, sílí útok na pravdu a paměť, Paseka, Praha – Litomyšl 2001). Autorčin pohled na proces a jeho význam pro současnost nalezneme v rozhovoru, který jsme převzali z webové stránky její domovské Emory University v Atlantě (www.emory.edu).*

**Proč je vlastně tak důležité připomínat si soud, který začal už před padesáti lety?**

Tenhle proces by byl důležitý, i kdybychom si nepřipomínali jeho padesáté výročí. Právě tento soud rozšířil podstatu utrpení o lidskou tvář. Je celkem snadné mluvit o šesti milionech nebo o Rwandě a osmi stech tisících až milionu, nebo mluvit o těchhle záležitostech v naprosto obecné rovině. Proces s Eichmannem nám díky žalobci Hausnerovi, který rozhodl povolát jako svědky řadu přeživších, připomněl, že oběti měly svá jména a tváře a své životy a že všechno se dělo právě jim. Nestalo se to číslům nebo nějaké skupině. Stalo se to jednotlivým lidem.

**V čem se proces s Eichmannem lišil od norimberských procesů?**

Na začátku procesu s Eichmannem bylo mnohem víc reportérů než na zahájení norimberských procesů, otázka je proč. Spousta okolností ukazuje, že proces byl zcela jedinečný. Za prvé to byl soud s jediným člověkem; v Norimberku proběhl proces s mnoha lidmi. Za druhé se soud v Norimberku konal hned po válce. Evropa byla v troskách. Naši vojáci se sotva vrátili domů a chtěli pokračovat v normálním životě. Lidé se starali o jiné věci. A – což je nejdůležitější – Eichmannův proces se konal v Izraeli. Oběti v něm soudily jednoho z pachatelů. Tento fakt dodal procesu v očích světa význam a váhu.

Navíc v Norimberku svědčilo jen velmi málo obětí. A když svědčily, nebyly středem pozornosti. V Eichmannově procesu svědčila asi stovka přeživších. Hovořili o různých aspektech holokaustu. Dostali příležitost, aby jeden po druhém vyprávěli svůj příběh, aby byli přítomni, aby ukázali

utrpení takovým způsobem, o jaký v Norimberku nešlo.

**Jak proces sledovala média?**

Média referovala opravdu obširně. Byl to jeden z prvních procesů, který se filmoval. Každý večer jste z něj mohli v televizi sledovat záběry. O práva natáčet bojovaly tři největší vysílací společnosti a Izrael je dal malé neznámé firmě Capital Cities, která nakonec získala ABC, mohutnou televizní síť. V Jeruzalémě filmovala Capital Cities, její pracovníci poslali film do New Yorku,

**Myslíte si, že proces inspiroval založení Mezinárodního soudního dvora?**

Přímo ne, ale zahájil další procesy. Přivedl do soudních síní hlasy obětí. Oběti svědčily u tribunálů ve Rwandě, u procesů se zločiny v bývalé Jugoslávii a právě tohle pomohlo vytvořit Mezinárodní soudní dvůr. Netvrdím, že Eichmannův soud vznik Mezinárodního soudního dvora inspiroval, ale zahájil proces, který vyvrcholil jeho založením.

**Co se z Eichmannova procesu dozvídáme o povaze zla?**

Jak vypadá zlo, jsme věděli už před procesem, ale při soudu se to ukázalo v ostrém světle. Byl tu člověk, který vypadal stejně jako vy nebo já, který když ho přivedli do té skleněné budky, vyhlížel celkem

neškodně. V nacistické uniformě vypadal samozřejmě úplně jinak. Ale stejně – neměl rohy; nijak dramaticky se od jiných lidí nelišil.

Stál tu člověk, který předtím vedl úplně normální život, a přesto se dokázal stát jedním z architektů nebo jedním z vrchních vykonavatelů konečného řešení, vyvraždění evropských Židů. To způsobilo, že lidé zpozorněli a soustředili se, viděli zločince a pochopili, že nelze říct, že pachatel je někdo „jiný“. Pachatelem můžeme být my. Pak se musíte ptát, co umožní, aby se napohled normální člověk stal pachatelem takového zla.

**Jaké další poučení si z procesu můžeme vzít?**

Vidíme, že pachatel zla je zdánlivě normální člověk, který dělá strašlivé věci. Musíme se ptát, co ho k tomu vede. To je první poučení. Druhé poučení, které lze odvodit, je přetrvávající povaha antisemitismu. Je to prastará nenávisť. A vedla národ v zemi, která byla v té době považována za nejrozvinutější, nejdokonalejší a nejkulturnější v celé Evropě, v centru křesťanské Evropy, aby spáchal takové zlo. Jestli je tohle možné, pak je možné cokoli.

Proces nezastavil genocidu. Genocida pokračuje. V jednadvacátém století, o dvacátém ani nemluvě, jsme zažili tolik genocid... Ale Eichmannův proces nás vede k tomu, abychom si to uvědomovali. Přála bych si, aby si lidé tahle poučení brali víc k srdci. Jeden z důvodů, proč jsem napsala svou knihu, byl, abych to lidem znovu připomněla – snad jim pak budou poučení o povaze zla srozumitelnější.

(přeložila am)

## SOUD, KTERÝ DAL UTRPENÍ LIDSKOU TVÁŘ

*Rozhovor s historičkou Deborah Lipstadtovou*

tam ho vyvolali a tentýž večer běžel v televizi. U nás doma to byl rituál – nevím, jestli každý večer, ale jako dítě jsem s rodiči zpravodajství z procesu sledovala opravdu často.

**Domníváte se, že toto zpravodajství ovlivnilo pohled lidí na proces?**

Myslím, že ano. Byl to dlouhý proces, takže na začátku se mu věnovala spousta prostoru. Pak ho z předních stránek vytlačily události v Zátoce sviní, let Jurije Gagarina do vesmíru a další věci. Ale zpravodajství bylo velice důkladné, nesmírně bohaté z prvních několika dní a z vynesení rozsudku. Spousta pozornosti se procesu dostalo také v době, kdy žalobce Gideon Hausner vyslyšel Eichmanna – ten výslech byl hodně bouřlivý.

**Jak na proces reagovali američtí Židé?**

Velmi živě. Před procesem dost amerických Židů znervózňelo, domnívali se, že Izrael by Eichmanna soudit neměl, že svět za to bude Izrael kritizovat, že to zvýší antisemitismus, nebo že proces nebude pokládán za spravedlivý. Doufali, že se bude konat někde jinde. Jiní američtí Židé s tím problémy neměli, naprosto souhlasili, aby se soud konal v Izraeli. Myslím, že nakonec lidé cítili, že ten proces byl spravedlivý. Že obžalovaný dostal možnost promluvit, mohl podat své hodně dlouhé svědectví. Nebyl to loutkový proces. Eichmann nikdy nevstal a neřekl „Jsem vinen, udělal jsem to, potrestejte mě“, což by se při loutkovém procesu asi stalo. Měl obhájce a myslím, že většina lidí byla nakonec s průběhem procesu spokojena.

**PESACH**

Je nám přikázáno, abychom při sederovém večeru vyprávěli příběh o židovském exodu z Egypta. Mišna nám praví, abychom odpovídali na otázky, které pokládají děti. Pokud se neptají, učíme je čtyři otázky, jež mají formu „Ma ništana“. U každého sederového stolu tedy zaznějí čtyři otázky a odpovědi na ně. Mne osobně vždycky znepokojovala jedna otázka a v pesachové hagadě na ni nenalézám odpověď: „Že každé jiné noci ani jednou neponořujeme (do slané vody), a této noci podvakerát?“ Zajímá mě hlavně, proč ponořujeme maror a karpas nejen do slané vody, ale i do charosetu.

A další problém: všichni určitě rádi zpíváme píseň *Dajenu*, základní poděkování Hospodinu za vše, co pro nás učinil na naší cestě ke svobodě. „Kdyby nás z Egypta vyvedl, a nepostavil by je před soud, nám by to bylo stačilo...“ Jeden verš mi ale připadá opravdu zvláštní: „Kdyby nás k hoře Sinaj přivedl, a nedal nám však své Učení, nám by to bylo stačilo.“ Jak to, že by nám to stačilo? Jaký smysl by pak měla cesta na Sinaj, kdyby nám Všemohoucí nedal své zákony?

Celé drama se službou v Egyptě a exodem z otroctví začíná a končí „ponořením“. Izraelité se dostali do Egypta jako důsledek skutečnosti, že bratři prodali do egyptského otroctví Josefa, Jakobova syna. Protože Josefovo záhadné zmizení museli nějak vysvětlit, namočili jeho krásnou pruhovanou košili, kterou mu daroval otec (ve svitku Ester je pro značení takového parádního kusu oděvu použito právě slovo *karpas*), v krvi podříznutého kozla. Když Jakob spatřil košili, myslel si, že jeho milovaného syna rozsápla divá zvěř. Moudří nás učí, že naše zotročení v Egyptě způsobila bratrská nenávisť (B. T. Šabat 10a). Proto někteří Židé udržují tradici, kdy karpas nenamáčejí jen ve slané vodě (symbolu slz prolévaných v otroctví), ale také v červeném charosetu, jenž podle Babylonského talmudu symbolizuje krev, tragédii našich vnitřních svárů.

Druhé ponoření se uskutečnilo na konci egyptského otroctví

## SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

a na počátku cesty ke svobodě. Každá židovská rodina tehdy podřízla beránka a poté učinila na Hospodinův příkaz toto: „Pak vezměte svazek yzopu a namočte ho do krve, která je na prahu, a tou krví na prahu označte překlad na dveřích a obě veřeje, a žádný z vás až do rána ať nevyjde ze vchodu svého domu!“ (2M 12,22) Krev beránka představovala ochotu Izraelitů obětovat egyptského bůzka své vyšší víře v Boha vykoupení a svobody. Pesachovou oběť vykonávali ve stejné chvíli, kdy v rámci Božích ran proti Egyptu umírali egyptští prvorození – a od téže tragédie chránilo Židy krvavé znamení na veřejích.

Druhé „ponoření“ bylo v podstatě napravením (*tikun*) toho prvního; hřích bratrské nenávislosti byl napraven jednotou, díky níž jsme se dostali z Egypta.

Jednota – to je odpověď i na druhou otázku. Když Bible popisuje zjevení na Sinaji, je nám řečeno: „Putovali z Refidim, a když přišli [oni, Izraelité v plurálu] do pouště Sinaj a utábořili se v poušti, rozložil [singulár] se tam Jisrael naproti té hoře.“ (2M 19,2) Přejít z množného čísla do jednotného v jedné větě je poměrně nezvyklý. Klasický komentátor Raši k tomu říká: „Jako by byli jeden člověk s jedním srdcem.“ Právě jejich jednota, jejich sjednocení jako národa nám umožnilo výsadu Zjevení. To je, domnívám se, smysl písně *Dajenu*: I kdyby nás Všemohoucí jen přivedl k hoře Sinaj jednotně v našich představách a v našem cíli, už pouhá jednota by stačila, a to ještě předtím, než by nám daroval Tóru!

### KEDOŠIM (3M 19,1–20,27)

Co znamená být svatý? Zeptejme se nejprve, co znamená být Židem. Rav Jechezkel Abramsky, velký učenec a soudce v Londýně a Jeruzalémě, soudí, že to znamená náležet ke zvláštnímu národu, náboženství a k svatému společenství. Každý z těchto tří aspektů našeho etnika vyjadřuje ranní modlitba (Tachanun). Začíná těmito slovy: „Strážce Jisraele, střež zbytek Jisraele, ať nezahyne Jisrael, říkající: ‚Slyš,



*Seder, výjev z Kolínské hagady, 1739.*

Jisraeli!“ Modlitba nemluví o Židech, ale o Jisraeli, nemluví o víře, ale spíš o národním dědictví. Jisrael se jmenoval náš společný prapředek a tak se jmenuje naše národní domovina. Modlitbu tedy začínáme výzvou k Všemohoucímu, aby uchoval i ty Židy, kteří mají ke svým kořenům jen vágní vztah a s židovskou vírou se nijak neidentifikují. Taková byla smlouva, již Hospodin uzavřel s Abrahamem. A copak Hitler neposílal do plynových komor i tyto „minimalistické“ Židy?

Modlitba pokračuje: „Strážce jediného národa, střež zbytek lidu jediného, ať nezanikne jediný národ, sjednocující tvé jméno: Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný!“ Snažme se uchovat ty, kdo se pokládají za Židy a nejen za Izraelce, kdo udržují šabat, svátky a pravidla kašrutu, ty, kdo přijímají víru v jediného Boha. Právě oni vyjadřují smlouvu na Sinaji, zvláštní náboženskou víru a způsob života, který Židy vyděluje jako jedinečný národ.

Závěr modlitby zní: „Strážce národa svatého, střež zbytek lidu svatého, ať není vyhlazen svatý národ, třikrát denně posvěcující Svatého trojnásobným posvěcením!“

Je zřejmé, že toto je konečný a nejvyšší aspekt naší etnicity: jednak jsme národ a náboženství, ale musíme usilovat i o to, abychom byli svatí.

Co tedy znamená „být svatý“? Jak dosáhnout svatosti v každodenním životě? Znamená to sloužit Hospodinu skrze naplnění jeho přikázání, především tím, že budeme milovat své bližní tak, abychom dodrželi to, které rabi Akiva nazval „největším příkazem Tóry“: „...chovej k svému druhu lásku, je jako ty, já jsem Hospodin!“ (3M 19,18)

Každý člověk na sebe instinktivně hledí jako na střed vesmíru, jako na „číslo jedna“. Novorozenec začíná život tak, že je naprosto ponořený sám do sebe, ostatní svět vnímá jako prodloužení sebe sama. Milovat druhého znamená ponechat mu prostor, dávat mu část sebe, poskytovat mu část svého vlastnictví, aby měl vše, co potřebuje. Hebrejské slovo láska – *ahava* – pochází z kořene „hav“, což znamená dávat.

Když v předvečer každého šabatu a svátku pronášíme požehnání nad vínem, uchopíme do dlaně vinný pohár, obejmeme jej prsty, ale současně držíme ruku nataženou, abychom číši vzápětí nabídli ostatním. Z poháru se napijí všichni přítomní – což názorně symbolizuje skutečnost, že neexistuje svatost, která by neobsahovala akt dávání a lásku.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina přeložila A. Marxová. Biblické verše a modlitby jsou citovány v překladu vrchního rabi na K. E. Sidona.)

## BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – duben 2011

### Staronová synagoga

1. 4.	pátek	začátek šabatu	19.15 hodin
2. 4.	sobota	<b>ŠABAT HAKODEŠ TAZRIA</b> 3M 12,1–13,59 hf: Ez 45,16–46,18 mincha konec šabatu	19.00 hodin 20.23 hodin
5. 4.	úterý	<b>Roš chodeš nisan</b>	
8. 4.	pátek	začátek šabatu	19.15 hodin
9. 4.	sobota	<b>MECORA</b> 3M 14,1–15,33 hf: 2Kr 7,3–20 mincha konec šabatu	19.00 hodin 20.35 hodin
15. 4.	pátek	začátek šabatu	19.37 hodin
16. 4.	sobota	<b>ŠABAT HAGADOL</b> <b>ACHAREJ MOT</b> 3M 16,1–18,30 hf: Mal 3,4–24 mincha konec šabatu	19.15 hodin 20.48 hodin
18. 4.	pondělí	předvečer Pesach	19.40 hodin
19. 4.	úterý	<b>1. DEN PESACH</b> šachrit mincha maariv	9.00 hodin 19.40 hodin 20.20 hodin
20. 4.	středa	<b>2. DEN PESACH</b> šachrit mincha maariv konec 2. dne svátku	9.00 hodin 19.40 hodin 20.45 hodin 20.55 hodin
22. 4.	pátek	začátek šabatu	19.48 hodin
23. 4.	sobota	<b>ŠABAT CHOL HAMOED</b> <b>PESACH</b> 2M 34,1–26 hf: Ez 37,1–14 ŠIR HAŠIRIM mincha konec šabatu	19.30 hodin 21.00 hodin
24. 4.	neděle	předvečer 7. dne Pesach	19.50 hodin
25. 4.	pondělí	<b>7. DEN PESACH</b> šachrit mincha maariv	9.00 hodin 19.50 hodin 20.30 hodin
26. 4.	úterý	<b>8. DEN PESACH</b> šachrit <b>MAZKIR</b> mincha maariv konec svátku	9.00 hodin 11.00 hodin 19.55 hodin 20.45 hodin 21.06 hodin
29. 4.	pátek	začátek šabatu	19.59 hodin
30. 4.	sobota	<b>KEDOŠIM</b> 3M 19,1–20,27 hf: Am 9,7–15 mincha – perek 1 konec šabatu	19.45 hodin 21.13 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

### Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,  
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

### Jeruzalémská synagoga

19. 4.	úterý	<b>1. DEN PESACH</b>	9.00 hodin
20. 4.	středa	<b>2. DEN PESACH</b>	9.00 hodin
25. 4.	pondělí	<b>7. DEN PESACH</b>	9.00 hodin
26. 4.	úterý	<b>8. DEN PESACH</b> <b>MAZKIR</b>	9.00 hodin 11.00 hodin

V sobotu se konají bohoslužby vždy od 9.00 hodin.

## BYLI TO PROFESIONÁLOVÉ

*O starých tiscích s Olgou Sixtovou, kurátorkou ŽMP*

Kurátorka pražského Židovského muzea **OLGA SIXTOVÁ** (nar. 1968) vystudovala hebraistiku na FF UK; v ŽMP pracuje již řadu let jako kurátorka sbírky rukopisů a starých tisků. Připravila např. výstavu náleží z geniz českých a moravských synagog a výstavu svitků z muzejních sbírek; je spoluautorkou knih věnovaných židovské historii a kultuře (Slovník judaik; Boskovická synagoga; Dějiny Židů v Čechách a na Moravě); zabývá se i překlady (Talmud /pro každého/ ad.). V současné době se věnuje přípravě výstavy k 500. výročí hebrejského knihtisku v Praze, kterou plánuje Židovské muzeum na příští rok.

### Olgo, odkdy se datuje vznik hebrejského knihtisku v Praze?

Počítá se od vydání nejstarší dochované hebrejské knihy vytištěné v Praze, což bylo v prosinci roku 1512. Byl to *sidur* a jediný dochovaný exemplář vlastní Bodleian Library v Oxfordu, druhé v pořadí následují patrně *Sobotní písně a požehnání po jídle* z roku 1514; jediný známý dochovaný exemplář má Židovské muzeum. V našem muzeu se nachází ani ne třetina hebrejské produkce pražských tiskáren, proto se mi zdálo důležité v rámci přípravy výstavy vidět a zdokumentovat také věci, které jsou uloženy v zahraničí. Největší sbírky hebrejských knih vytištěných v Praze se nacházejí v Národní knihovně v Jeruzalémě, v Bodleian Library v Oxfordu a Jewish Theological Seminary of America v New Yorku. Na prozkoumání newyorských knihoven – a také washingtonské Library of Congress – jsem získala Fulbright-Masarykovo stipendium Fulbrightovy komise. Většinu z téměř čtyřměsíčního pobytu jsem strávila v knihovně JTS, zbytek času v New York Public Library, v knihovně Yeshiva University a po dvou dnech v Chabad Library v Brooklynu a v Library of Congress. Kontaktovala jsem také, byť na dálku a ne vždy úspěšně, soukromé sběratele.

### Možná byste mohla o prvních pražských tiskařích hebrejských knih říct pár slov.

Na vydání nejstarších pražských hebraik se podílelo hned několik tiskařů a vydavatelů, kteří nákladný podnik financovali, a kdo měl jakou roli, není v jednotlivých případech zcela jasné. Zajímavé je, že na úplně prvním tisku pracovali také dva profesionální písaři, *sofeři*, kteří patrně navr-

li první pražské hebrejské typy. Postupně vykristalizovala malá skupinka tiskařů, kteří se po špatných zkušenostech s nespolehlivými finančními partnery (mezi nimi členy rodiny Munka-Horowitz) snažili finančně osamostatnit a pak tu tiskli v různých formacích v průběhu dvacátých let 16. století až do roku 1527, kdy nejspodnikavější nebo nejlivnější z nich získal privilegium k tisku hebrejský knih v Čechách. To byl Geršom ben Šlomo ha-Ko-



Foto Dana Cabanová.

hen nebo Katz, který patrně z Prahy definitivně vypudil dalšího významného hebrejského tiskaře Chajima Šachora (tj. Černého, v německé literatuře Schwarze). Chajim se po svém odchodu z Prahy dostal do Augšpurku, kde pak několik let tiskl v oficině křesťanského tiskaře a bydlel u reformního kazatele a cenzora hebraik! Pokusil se rovněž expandovat do Itálie, ale nakonec se celkem rozumně usadil v Lublinu, kde otevřel druhou nejstarší hebrejskou tiskárnu v Polsku, která zásobovala tamní početnou obec.

### Co bylo obsahem prvních tištěných knih?

Žánrově je pražská produkce docela chudá, po prvních více než padesát let se tu vydávaly *chumaše*, *sidury*, *machzory*, *slichot*, jednou předpisy k rituální porážce Jaakova Weila, jednou rituální zvyklosti (*minhagim*) Jicchaka Tyrny a také oddíl *Orach chajim z Arba' a turim* Ja'akova ben Ašera – tedy knihy praktické „denní“ potřeby a také se zaručeným odbytem. To celé – soudě podle dobových analogií – snad v nákladu kolem 200 kusů. Z nákladu se do dneška často zachovaly jeden nebo dva exempláře a vlastně se můžeme jen dohadovat, co všechno se ztratilo úplně. V rozhovoru s kolegyní, která se zabývá starými lokálními aškenázskými rity *slichot* (kajících modliteb), jsem si také uvědomila, že pražští tiskaři se zaměřovali

pouze na místní trh: občas jen například dozadu doplnili jiný pořádek *slichot* podle toho, jak „se to říká v Bambergu“ nebo jinde. Praha jim jako odbytiště stačila, zatímco Chajim, vypuzený z Prahy svým konkurentem, byl donucen se otevřít světu: *slichot*, které vydal v Augšpurku roku 1536, byly určeny i Aškenázům italským. Jeho progresivnost můžeme sledovat dokonce na typu písma, které používal. Určitá lokální uzavřenost, kterou známe sami, byla tedy asi Praze vlastní vždycky.

### Jaké byly vztahy mezi hebrejskými a křesťanskými tiskaři? Spolupracovali nějak?

To je právě zajímavé. V nejstarším období pražští židovští tiskaři se svými křesťanskými kolegy skutečně spolupracovali, navíc si myslím, že se od nich i učili: tak třeba nejstarší pražské tisky nemají číslované listy, aby si ale knihvazač nepopletl složky, značily se zvláštními znaky, tzv. signaturami, a tady je najdeme arabskými nebo římskými číslicemi. Nebo: v hebrejských rukopisech a tiscích se nedělají iniciály jako v latinských, ale zvýrazňují se celá úvodní slova, tzv. incipity. V nejstarším hebrejském tisku jsou to ale první písmena, ne celá slova, která jsou typograficky zvýrazněna. Tento tisk je navíc opatřen dřevořezem znaku Prahy, který byl – jak mi laskavě prozradil dr. Kamil Boldán z Národní knihovny v Praze – ve stejné době (a dokonce o něco později!) použit v utrakvistickém *Vyznání víry* tiskaře Jana Morava z roku 1513. A dále si hebrejští tiskaři od křesťanských kupovali nebo půjčovali již existující a použité bordury, ozdobné rámy, které pak používali v textu pro dekoraci nějaké významné sekvence, třeba na začátku nového oddílu *hagady* nebo *machzoru*. Kromě toho si je u křesťanských řemeslníků objednávali na zakázku.

### Proč si to myslíte?

Obdobná spolupráce nebyla nijak výjimečná už v rukopisné knižní výzdobě. Ale konkrétně pro současný projekt jsem se domluvila s doc. Petrem Voitem ze Strahovské knihovny, který se zabývá pražskou latinskou typografií především v 16. století. Společně se snad dobereme toho, jaké vztahy mezi židovskými a křesťanskými dílnami existovaly a čeho se týkala případná výměna. Doc. Voit identifikoval některé řezáče v pražské Hagadě z roku 1526, kteří předtím i potom pracovali také pro křesťanské dílny. Někdy se stalo, že židovští tiskaři si štoček jenom půjčili, použili a pak se vrátil do křesťanské oficíny, jindy ho patrně již vyřazený odkoupili. Mně se

na tom líbí, že to byli – alespoň si to tak představuji – na obou stranách lidé nadšení pro svou práci, profesionálové, kteří nepřeli zbytečnými předsudky.

### A jak dlouho tahle spolupráce mohla trvat?

Podle toho, co se zachovalo, to vypadá, že intenzivní spolupráce s křesťanskými dílnami se datuje zhruba od roku 1512 do čtyřicátých let 16. století, pak nastalo období opakovaných vyhnání a pokusů o ně, kdy se kontakty zákonitě musely přerušit. Později už to můžeme pozorovat spíš ojedinele, když třeba v hebrejské knize ze 17. století najdete dřevěfz s typicky židovským motivem, Davida, jak hraje na harfu, doložený ale již v pražském tisku ze 16. století, tištěném latinkou. Ta spolupráce zřejmě ustala vlivem „zhoršení společensko-politického klimatu“, nebo se snad židovští tiskaři emancipovali. Je ale docela pravděpodobné, že si výzdobné prvky, štočky a bordury, i nadále objednávali u křesťanských řezáčů.

### Co nejpozoruhodnějšího jste viděla v New Yorku?

V JTS to byl asi *Chumaš* z roku 1518, dva díly prvního vydání *Machzoru* z let 1522 a 1525 a dalšího z let 1529 a 1533–1934. Viděla jsem i luxusní vydání pražské Hagady z roku 1526 na pergamentu, to je nádherné. V Praze nejenže nemáme tyhle výpravné edice, které v mnohém ještě doslova opisují rukopisy i co do úpravy strany, ale ani mnohem mladší drobné jidiš tisky; většina se jich asi úplně zničila „očtením“, protože šlo o populární zábavnou literaturu nebo písně určené pro „obyčejné“ čtenáře, prostě knihy lidového čtení. Nejvíce se jich zachovalo ve sbírce rabína Davida Oppenheima, dnes uložené v Bodleian Library v Oxfordu; ten totiž knihy sbíral systematicky a to, co sebral, patrně našťástí vyvezl z tehdy cenzurou stíhaných Čech.

Mně tyhle párstránkové brožurky připadají obzvláště zajímavé – v JTS mají třeba učebnici počtů z roku 1609 a učebnici hebrejské gramatiky (první vydání 1597, druhé 1702), která se zabývá jenom slovesem, protože – jak autor tvrdí – všechno ostatní je vlastně zbytečné. Učebnici počtů, jednoduché aritmetiky, jakou se děti učí v prvních dvou třídách, sepsal sekretář Maharala, Avraham Niederlander. Nejdřív ukazuje, jak vypadají arabské číslice, předpokládá tedy, že ne všichni je znají. Pak složitě vysvětluje, co je nula, která v hebrejštině skutečně neexistuje, a přesvědčuje čtenáře, že bez ní se opravdu nedopočítá. V úvodu také vychvaluje užiteč-

nost své knížky: často se totiž stane, že člověk něco počítá a nestačí mu ani svitek, ani celý stůl, on ale čtenáře naučí šikovnou metodu, kterou převzal od židovských autorů i z tzv. *sifrej glachot*, tedy knih psaných latinkou, křesťanských knih.

Učebnice gramatiky se jmenuje *Em ha-jeled*, Matka dítěte, a sepsal ji Josef Heilprin (Heilbronn) z Poznaň. Kniha je opatřena aprobacemi, svého druhu doporučeními autorit Maharala a r. Mordechaje Jaffeho, který užitečnost autorovy metody dokládá tím, že viděl, že jeho děti jsou v sedmi letech skutečně schopné vyčítat hebrejské sloveso! Tahle gramatika souvisí také s dobovými pedagogickými snahami Maharala a dalších, které měly dětem usnadnit učení; podle titulního textu je učebnice určena studentům, malým i velkým, a rodičům, aby se o šabesu mohli učít s dětmi. Autoři podobných příruček byli očividně v kontaktu s rabíny a ti jejich snahy podporovali nebo zaštiťovali. Někdy ale cítíme i odbojný postoj proti duchovním autoritám a jejich monopolu na vzdělanost a její šíření, např. když se Moše Sertls, autor velmi úspěšného jidiš glosáře k Bibli, snaží potenciálního kupce a čtenáře zaujmout tvrzením, že od nynějška už nebude k výkladu a pochopení potřebovat žádného rabína.

### Nyní pobýváte v Německu, ve Wolfenbüttelu, a chystáte se do Oxfordu...

Tady ve Wolfenbüttelu je velmi známá a významná knihovna Herzog August Bibliothek s ohromující sbírkou starých tisků i sekundární literatury. Pro projekt muzea je důležitá tím, že zdejší vévodové sbírali kromě jiného také hebraika. Knihovna také vlastní několik desítek tisků z Prahy a mezi nimi i několik unikátů či skoro unikátů z let 1529 až 1566. Mohu tu studovat díky stipendiu poskytovanému knihovnou, resp. vládou spolkové země Dolní Sasko. V Oxfordu mě ale čeká největší nápor: další rarity z 16. a také ze 17. století z Oppenheimovy sbírky, které jsem již zmínila: drobné tisky lidového čtení, písně na náboženská témata nebo o pronásledování, ale také písně milostné či převyprávění příběhů o králi Artušovi. Na titulním listu jedné *Tora lid* (písně o Tóře) se autor rozčiluje, že ti mladí by pořád četli nějaké světské historie, místo co by si vzali něco řádného, a proto prý sepsal svou zbožnou báseň. O úspěšnosti jeho snahy se ale dá pochybovat.

### Jak na vás působily newyorské knihovny?

To bylo úžasné překvapení. Všude byli vlídní a ochotní lidé. Hlavní stanoviště

jsem měla v knihovně JTS, která má opravdu bohatou sbírku. JTS je vysoká škola konzervativního proudu judaismu, která vzdělává rabíny a kantory, ale poskytuje výuku i studentům, kteří se nehodlají dát na duchovní kariéru. Jinak však konzervativní judaismus prochází spíš krizí, což se tady projevuje dost prořídilými řadami zaměstnanců knihovny.

V pátek a v sobotu jsem chodila do New York Public Library na 5. avenue a 42. ulici, kde je tzv. Dorot Jewish Division, „židovské oddělení“. Mezi starými tisky tam mají i několik desítek pražských. A protože to je veřejná knihovna, půjčí je do studovny opravdu každému, kdo má zájem. Zápis do knihovny je navíc zadarmo, takže sem chodí i dosti těžké „sociální případy“, což se mi zdá skvělé. Svoje knížky „lidového čtení“ jsem si chodila půjčovat do pobočky NYPL přes ulici: tam bylo celé patro, kde byl internet a wi-fi připojení zadarmo a na kurzy „internetové gramotnosti“ tu stála fronta očividně nemajetných lidí všech barev. Knihovna v Yeshiva University, která kombinuje sekulární obory s ortodoxním náboženským studiem, se zdá být velice dobře financovaná. Ve zkouškovém období je tu otevřeno do jedné v noci, ale tak dlouho jsem tam nikdy nebyla.

### Potkala jste badatele, kteří se věnují stejnému tématu jako vy?

Ano. Úžasné bylo setkání s Menachemem Schmelzerem, takovým dnešním nestorem hebrejské bibliografie a předním znalcem hebrejské typografie. Byla jsem také na workshopu na Columbia University, který se jmenoval *Svatí a mužčedníci židovství, křesťanství a islámu*. Dr. Lucia Raspe z judaistiky ve Frankfurtu, která se mj. zabývá středověkou židovskou martyrologií v Německu, přednesla příspěvek o svatém Emmeramovi z Rezu, jenž byl podle židovské legendy rabín, kterého si křesťané pro sebe uzurpovali. Takových podnětů tam byla spousta, a nejenom z „mého“ oboru.

### Jak ochotně půjčují ve zmíněných knihovnách předměty, půjčí i něco na výstavu do Prahy?

Doufám že ano, předběžně domluvené zá-půjčky máme zatím s JTS, s Královskou knihovnou v Kodani a s jedním soukromým sběratelem, a věřím, že se podaří přivést i něco z Jeruzaléma a z Oxfordu. Jelikož bude výstava rozsahem spíš malá, chtěla bych přivést skutečné unikáty. Mohly by se tak alespoň na pár týdnů vrátit tam, kde vznikly.

Alice Marxová

# ZADNÍ STĚNA DOMU

Ukázka z nové knihy nakladatelství Sefer Dům v Čechách

Ernestýna trpělivě čekala se sáňkami a já jsem si sedla vedle ní, abych si odepnula lyže. Ale potom jsme se obě zarazily. Ve vzduchu bylo něco nezvyklého. Dívaly jsme se na sebe a nějakou dobu jsme nevěděly, co to vlastně je. Pak jsme teprve obě přikývly, obě jsme to slyšely. Byl to umíráček, který hodnou chvíli zněl z věže kostela. Ale přes bílou pláň se nerozléhal jen jeden zvon, nýbrž všechny zvony na věži, čtyři malé a jeden velký, který jinak zvonil jen o nedělích: všechny teď zvonily, jako by už nikdy nechtěly přestat.

„Muselo se stát něco hrozného,“ řekla jsem a chytila jsem Ernestýnu za rukáv. Sáňky i lyže jsme nechaly stát, kde byly, a rozběhly jsme se.

Ještě nikdy nám cesta domů nepřipadala tak dlouhá. Těžce jsme oddechovaly a padaly jsme, mokřý sníh se nám lepil na boty, mně mrzly prsty, jelikož jsem palčáky nechala ležet u saní, a ty zvony, to už nebyl žádný umíráček, duněly, jako kdyby chtěly zbořit věž.

Plynové lampy ještě nesvítily, a přitom už byla skoro tma. „Možná umřel pan Alois,“ řekla Ernestýna, ale ne, kvůli panu Aloisovi by určitě nezvonily všechny zvony, nýbrž jen jeden. Muselo to být něco horšího.

Běžely jsme Školní uličkou, nikoho jsme neviděly, teprve dole, kde ulička ústila do široké Ostravské ulice, tam byla světla a ta světla se pohybovala a vycházelo odtamtud dunění, dunění mnoha motorů. Stáli tam lidé, ale všichni mlčeli. Nikdo neřekl jediné slovo a nám nějakou chvíli trvalo, než jsme se prodraly do první řady. Zvony nepřestávaly vyzvánět.

A pak jsme spatřily vojáky, na motorkách, na nákladních autech, na tancích. Ale neměli na sobě známé zelené uniformy a nesmáli se a nemávali, jak jsme byli zvyklí. Tihle vojáci byli všichni v šedém, nekonečné množství šedých vojáků s šedými ocelovými helmami to bylo, a všichni upřeně zírali před sebe, jako by je čekala ještě velmi dlouhá cesta. Jen ti, co seděli na nákladních autech a drželi v ruce samopaly, ti se na nás dívali. Ale ani oni se nesmáli, neboť všechny jejich zbraně mířily na nás.

A zvony nechtěly přestat zvonit.

Den nato nebyla škola a já jsem si šla pod kopec pro lyže a palčáky a pro Ernestýny sáňky. Zvony byly konečně zticha. V noci začal sníh opravdu tát. Po stráni stékaly drobné potůčky a z okrouhlé stře-

chy kapličky pravidelně kapalo. S lyžováním byl tuhle zimu konec. A vojáci, říkala maminka, jsou teď v Praze.

Týž večer přišel telefonát z Prahy. Tatínek čekal dlouho se sluchátkem v ruce, spojení bylo špatné, mísila se do něho spousta hlasů a tatínek dlouho nechápal, kdo volá. Byla to Róza, stará služka pražského bankovního strýčka. Velmi plakala



a mluvila jen nesouvisle. Bankovní strýček a teta Olga, jeho žena, skočili to ráno, kdy přišli němečtí vojáci, z okna. Ano, oba byli na místě mrtví. Bydleli přece ve čtvrtém poschodí. Nato rozhovor ukončila cenzura.

Františka u nás už nebyla a příští léto jsem směla jet k dědečkovi a babičce úplně sama. Otec mě odvezl k rychlíku do Ostravy. Kabát mi pověsil nad sedadlo u okna, vyzvedl mi kufr do sítky a košík s obloženými houskami, s meruňkami a papírovými ubrousky postavil vedle mě. Potom dal průvodčímu spropitné. Nakonec jsem ještě dostala darem notýsek v červené kůži se zlatou tužkou: měla jsem si do něj, jak řekl tatínek, zapisovat jména všech stanic, kterými vlak projížděl.

To jsem pak činila svědomitě celý dlouhý den. Zapisovala jsem česká jména měst a také německá, která jsem nikdy předtím neslyšela a která teď všude stála na prvním místě. Jen obložené housky zůstaly v košíku nedotčené, jelikož jakmile v poledne zazněl malý gong číšníka

z jídelního vozu, následovala jsem jej, jak jsem byla zvyklá, když jsem cestovala s rodiči. A vídeňské řízky v jídelním vagonu mi chutnaly tak, že jsem tam rovnou zůstala i na další jídlo. Františčin muž, který mě vyzvedával na nádraží v Hradci Králové, pak za mě musel v jídelním vagonu zaplatit dluhy. Smál se tomu, ještě když mě předával dědečkovi a babičce. Mě to trochu uráželo: copak jsem pro něho nebyla dost dospělá?

Starý dům dostal poprvé od té doby, co stál, podnájemníka. Jmenoval se pan Karásek a pracoval u pošty. Byl mladý a v obličejí měl spoustu pupínků a jednou jsem slyšela, jak si stará Ema stěžuje, že jí ty jeho pupínky a krém, který na ně používá, zničí povlečení.

Pan Karásek odcházel brzy a vracel se až pozdě večer a nikoho v domě nezdravil. Obcházel jsem dveře jeho ložnice velkým obloukem: pro mě byl vetřelec, i když mi babička pořád dokola trpělivě vysvětlovala, že není jen vinou pana Karáska, že teď s námi musí ve starém domě bydlet. „Ale čím je to potom vina, babičko,“ ptala jsem se zlobně. Babička vzdychla a pohladila mě po tváři a já jsem přesně věděla, co mi chce říct: „Tomu ještě nerozumíš, dítě, jsou zkrátka zlé časy.“ Vytrhla jsem se jí, seskočila ze tří schodů verandy a zmizela dřív, než to mohla vyslovit.

Babička se za mnou dívala a její oči teď byly ještě smutnější než dřív a měla pod nimi tmavé stíny. Také dědeček najednou zestárnul. Jeho záda, dřív vždycky rovná, se teď hrbila. Vycházkovou hůl už si s sebou nebral jen pro zábavu, nýbrž se o ni, když šel odpoledne na procházku, ztěžka opíral. Nechal teď starou Emu, aby othrala všechny jahody. Začátkem léta stál ještě vedle ní a přikazoval, které jahody má sebrat a které potřebují ještě den zrát, ale později už ani nevycházel a všechna rozhodnutí nechával na ní.

V hale chyběl obraz starého prezidenta. Skoba tu ještě stále visela, jako kdyby musela držet aspoň ten světlý obdélník, který byl patrný na zdi. Jen plechový kohoutek na střeše zahradní houpačky o ničem nevěděl a radostně se točil jako vždycky, když foukal vítr. Houpačka tiše vrzala, neboť co byl starý Václav v penzi, nebylo nikoho, kdo by ji promazal.

Zadní stěna domu měla nový nátěr. Už nebyla černá a bílý nápis „Speditér Löwy, uhlí“ s dvěma překříženými kladivý chyběl. Stěna teď byla zrovna tak nažloutle hnědá jako celý starý dům.

Bazén v Sonině zahradě zakrývala mříž. Opuštěné šustily na jeho dně listy z loňského podzimu. Soňa a Jiří byli často u nás. Jejich pečovatelka odešla, jelikož



nechtěla vychovávat židovské děti; tak to říkala Soňa a krčila přitom rameny.

Teta Klára vycházela jen málokdy z domu. Malé červené auto stálo v garáži a už nezahýbalo s velkým duněním kolem rohu. Bílý šál už nepovlával. Teta Klára měla neklidné oči a někdy si Soňu a Jiřího přitiskla tak pevně k sobě, že se málem rozplakali. Já jsem se tetě Kláře vyhýbala. Její oči mi naháněly strach.

Pak přišel den, který začal stejně jako jiné dny. Na jahodových listech ležela rosa a stříbrné jedle se domyšlivě pokyvovaly vedle zahradní brány. Za domem v prosluněné trávě jsme si natáhly deku a postavily slunečník z rebarborových listů. Jiříček tu ještě nebyl a my jsme na něho svědomitě hubovaly, jelikož byl naší kuchtičkou a měl umývat nádobíčko pro panenky.

Před Soniným domem zastavilo auto, bylo to šedé vojenské auto a bylo plné šedých vojáků. Nechaly jsme panenky panenkami a příkradly se k živému plotu. Vojáci vyskočili z auta, každý z nich měl u pasu revolver a nad štítkem čepice smrti-hlava. Dva zůstali stát u zahradní brány, dva pod schody a dva vedle dveří Sonina domu. Pak přijelo druhé auto, bylo velké a lesklé a černé, chvatně z něj vyskočil voják a otevřel zadní dveře vozu. Vzpomněla jsem si na varnsdorfská auta, ta se také tak blýskala, ale ne, tohleto bylo úplně jiné. Z auta vystoupil muž, byl také šedý, ale na ramenou a na čepici měl spoustu stříbra. Založil ruce v bok, široce rozkročený v jezdeckých holínkách chvíli postál a prohlížel si Sonin dům, jako kdyby mu patřil. Pak si pomalu sundal rukavice, pomalu a rozvážně si stahoval jednu šedou rukavici po druhé, a těmi rukavicemi si klepal na rozevřenou dlaň, když stoupal po schodech k domovním dveřím. Vojáci srazili paty a muž zazvonil. Dveře se otevřely a hned se za ním zase zavřely.

Jeden z vojáků si zapálil cigaretu. My, Soňa a já, jsme stály u živého plotu a skoro jsme nedýchaly. Přiletěla beruška a sedla si Soňe na hlavu, ale Soňa si jí nevšímala. Voják u volantu v prvním autě se pohodlně opřel a posunul si čepici z čela. Začal si pískat písničku.

Poté se z domu ozval výstřel a hned nato ještě jeden.

Vojáci se rozeběhli ke dveřím Sonina domu, všichni měli najednou v rukou revolvery, vyrazili dveře, voják, který seděl v autě a pískal si, přeskočil dveře auta a v běhu vytrhl revolver z opasku, a v domě někdo křičel, mužský hlas. Pak zazněl ještě jeden výstřel a ještě jeden, a běžela k nám babička, měla červené skvrny na tvářích, vrhla se za námi k plotu a pokoušela se nám oto-

čit hlavy, ale nemohla – jakpak by mohla? – a my jsme viděly, jak vojáci vynášejí muže v jezdeckých holínkách ze Sonina domu k autu, a jeden z vojáků měl ruce celé od krve. Položili toho muže do auta, jeho nohy v jezdeckých holínkách byly moc dlouhé, museli je dovnitř natlačit, a ten muž se nehýbal. Nato odjeli, obě auta se smýkla, když zahýbala za roh, tak rychle jela, ještě jsme slyšeli dunění, a pak byla pryč. Dveře domu zůstaly otevřené a zahradní brána také, a potom vyšel Jiříček, ještě na nohou neměl boty, došel drobnými krůčky k živému plotu, obličej měl bílý a řekl: „Maminka toho pána zastřelila a teď je taky mrtvá.“

Později přijelo mnoho aut s mnoha vojáky, ze Sonina domu vynesli máry a odvezli je pryč. Dva zůstali stát před vyraženými dveřmi. A odpoledne odvezli Sonina otce z továrny a večer odvezli Soňu a Jiříčka. Pak zapečetili Sonin dům i garáž s malým červeným autem, „Zabaveno ve prospěch Německé říše“ stálo na pečeti, a panenky zůstaly ležet v trávě za domem, celou noc, a nádobíčko zůstalo



Foto z cyklu „Znaky kraje“, Jan Reich, 1967.

neumyté a já jsem Soňu ani Jiříčka už nikdy neviděla.

Už jsem si nechtěla hrát v zahradě. Celé hodiny jsem seděla na nejvyšším schodu s plyšovým kobercem vedle kaktusu a zírala z okna na Sonin dům. Nic se tam nepohnulo. Všechna ta velká okna, která dříve svítila dlouho do noci, zůstávala temná. Trávník za domem začal zarůstat. Když někdo procházel kolem Sonina domu, díval se buď upřeně před sebe, anebo hleděl na druhou stranu, k parku.

Přeložila Kateřina Lepičová

## EIN HAUS IN BÖHMEN

„Něco tu přece nehrálo, někdo nebo něco přitom bylo nějak zrazováno, ale třeba to bylo nutné a nešlo to jinak,“ *snaží se hrdinka románu Dům v Čechách pochopit dění v okupovaných Čechách. Její dětství se odehrává v letech mezi oběma světovými válkami, v době, kdy mít otce Němce, maminku Židovku a chodit do české školy nebylo vždy zcela bez problémů, ale v podstatě to šlo. Helenka, jak se vypravěčka příběhu jmenuje, dlouho netuší, že se blíží katastrofa, ale svým dětským zrakem a rozumem pozorně a neomylně zaznamenává jednotlivé příznaky blížící se zkázy. Na rozdíl od dospělých nezavírá oči.*

*Během válečných let je svědkem, jak její blízké, matku, otce i jejich sourozence a příbuzné doba nemilosrdně třídí do nepřátelenských táborů a obrazně i doslova je ničí.*

*Ta samá doba se snaží ničit i její život v podobě různých omezení, vyloučení ze školy i stále nejistoty, co bude zítra. Ale Helenka také prožívá první lásku. Zamuluje se do mladého německého vojáka, s kterým se v Praze seznámí, a nepateticky, ale důsledně odmítá vzít na vědomí, že pro přítomnost ani pro budoucnost takový vztah mnoho naděje nemá...*

*Z této (do značné míry autobiografické) perspektivy se autorce knihy Hanně Demet-zové podařilo v naléhavé zkratce načrtnout celou škálu otázek spojených nejen s holokaustem a koncem tisíciletého soužití tří kultur v českých zemích, ale i s každým z nás. Co všechno jsme nenávratně ztratili? Co všechno jsme kdysi uměli a zapomněli ve chvíli, kdy jsme přestali svět vidět vlastníma, dětsky nezávislýma očima?*

Hanna Demet-zová se narodila roku 1928 v Ústí nad Labem. Na Karlově univerzitě vystudovala angličtinu. Po odchodu z Československa v roce 1948 se po kratším období stráveném v Německu usadila v USA, kde působila mj. jako redaktorka a vysokoškolská učitelka (katedra slavistiky Yaleovy univerzity v New Havenu). Dlouhodobě spolupracovala s českým vysíláním Rádia Svobodná Evropa. Společně se svým prvním manželem Peterem Demetzem přeložila do němčiny např. povídky Jana Čepa či Babičku Boženy Němcové. Je autorkou autobiograficky laděných próz Meine amerikanische Tochter (1964), Ein Haus in Böhmen (1970, anglicky jako The House on Prague Street), Europa kann nicht schaden (1976). Zemřela roku 1993 v pensylvánském Bethlehemu.

Hanna Demet-zová: Dům v Čechách. Z němčiny přeložila Kateřina Lepičová. Počet stran 184, pevná vazba. Foto na obálce Jan Reich. Vydalo nakl. Sefer v roce 2011 (www.sefer.cz). Dupo-

## KDE BYLA MENŠINA VĚTŠINOU

Z cyklu *Kde všude žijí Židé*

Víte, v kterém (jediném) městě v diaspoře tvořila po několik století židovská menšina většinu? Odpověď zní: Soluň. V tomto vyprávění bude sice řeč spíše o Skopji, jež je od Soluně nějakých 200 km na sever, ale nachází se v téže části Makedonie. Dnes tuto oblast protíná makedonsko-řecká hranice a na mezinárodních fórech se vedou spory o to, kdo má právo používat jméno Makedonie. Ve Skopji byl v půli března slavnostně otevřen první památník holokaustu sefardských Židů na světě. Stalo se to 68 let po deportaci zdejších Židů do nacistických vyhlazovacích táborů.

### STAROVĚK A PŘÍCHOD SEFARDŮ

Židé se tu začali usazovat od 6. století před o. l. Makedonie byla první evropskou zemí s významným židovským osídlením. Vykopávky ve Stobi nedaleko Skopje prokázaly, že v tomto místě existovala ve 3. století o. l. synagoga s mozaikovou podlahou, zobrazující židovské symboly, a se sloupem, na němž řecký nápis hlásá, že tuto synagogu vystavěl Claudius Tiberius Polycharmos.

Po několik století tu byla malá obec složená z Židů, kteří sem ve středověku přišli z dnešního Rakouska a Maďarska. Zlatý věk zdejší komunity začal po vypovězení Židů ze Španělska a z Portugalska po roce 1492 a jejich přijetí do osmanské říše. Středisky židovského života v Makedonii se stala města Monastir (dnešní Bitola)

a lékařství, proslavili se též jako tkalci. Postavili si synagogy, měli vlastní školy, dobročinné organizace a hřbitovy (do současnosti se zachoval starý hřbitov v Bitole a zbytky hřbitova u Stipu). Později, v 19. století, se židovští obchodníci prosadili ve zdejším počínajícím průmyslu (těžba železné rudy, kamence a ledku).

V 17. století se Makedonie silně dotklo mesianistické hnutí Šabtaje Cvi, který se narodil ve Smyrně a strávil několik let svého dobrodružného života v Soluni.



Židovská rodina Navon z Prištiny, 1924. Foto archiv.

Navštívil několikrát Bitolu a Skopji. Ve Skopji byl také pohřben Nathan Benjamin Levi, řečený Nathan z Gazy (1643–1680), který byl Šabtajovou pravou rukou. K jeho hrobu se přicházeli poklonit poutníci z celého světa. Roku 1698 napochodovala do Skopje v rámci boje proti Turkům armáda vojevůdce Picollominiho a město zcela zdevastovala – drancování padla za oběť celá židovská čtvrť včetně obou synagog.

Bydlelo v ní tolik Židů, že celé město mluvilo jazykem ladino a o sobotách se ekonomická aktivita města zastavovala. S odchodem Turků se však situace začala rychle měnit. V roce 1912, když Soluň dobyli Řekové, okamžitě zakázali Židům, aby bydleli v některých částech města. V třicátých letech tu však i přes emigraci zbývalo 100 000 židovských obyvatel.

### VYVRAŽDĚNÍ

Na území dnešní Makedonie žilo začátkem 20. století přes 10 000 Židů, těsně před druhou světovou válkou jich bylo v Monastiru 8000 a ve Skopji 3000. Nacistické Německo obsadilo jihovýchodní Evropu a Balkán v dubnu 1941. Fašistické moc-

nosti – Německo, Itálie, Maďarsko a Bulharsko – si rozdělily Jugoslávii. Srbsko a bývalá řecká Makedonie včetně Soluně a Kréty připadly Německu, což znamenalo okamžité protižidovské represe, které vyvrcholily v březnu 1943, kdy byli zdejší Židé posláni do táborů smrti: 70 000 (80 procent řeckých Židů) v nich zahynulo. Tragický osud čekal Židy také v „nezávislém Chorvatsku“ pod vládou fašistických ustašůvců i v Makedonii a Trácii

pod bulharskou správou. Lidsky se zachovali jen Italové, kteří až do své kapitulace roku 1943 odmítali Židy ze svého území (řecké vnitrozemí a většina ostrovů) deportovat.

Bulharská vláda jednání s Němci, kteří chtěli zavést omezení pro bulharské Židy, protahovala. Když byla v srpnu 1942 v Bulharsku vyhlášena povinnost nosit Davidovu hvězdu, metropolit Stefan ve veřejném kázání ostře vystoupil proti perzekuci Židů.



Pohled na Skopji s židovskou čtvrtí v popředí, 1930. Foto archiv.

a Skopje. Židé tu jako jinde zastávali významná místa v obchodě, bankovníctví

Ještě v prvních desetiletích 20. století byla Soluň důležitým židovským centrem.

V září 1942 pak ministr spravedlnosti Parrov rozhodl, že Židé hvězdu nosit nemusí.

To vše se ovšem týkalo výhradně 50 000 bulharských Židů, jugoslávské a řecké Židy z obsazených území bulharská vláda nechránila. Naopak, již v říjnu 1941 jim zakázala jakoukoli průmyslovou a obchodní činnost. Veškeré židovské podniky měly být do tří měsíců předány do nežidovských rukou. Židé v Monastiru se museli přestěhovat z bohaté čtvrti východně od řeky Dragor do chudší západní čtvrti, která se stala ghettem.

V březnu 1943 bulharský režim shromáždil 7148 makedonských Židů v tranzitním táboře zřízeném v továrně Monopol ve Skopji a odtud je deportoval do Treblinky, kde šli přímo do plynu. Němci v téže době deportovali do Osvětimi Židy ze Soluně a Kréty.

Bulharská fašistická vláda samozřejmě konfiskovala také makedonský židovský nemovitý i movitý majetek. Podle neúplných odhadů expertů Makedonské národní banky má zabavený majetek hodnotu 16,5 milionu dolarů.

### PO ROZPADU JUGOSLÁVIE

Dnes žije v Makedonii kolem 200 Židů, hlavně ve Skopji. V roce 2000 byla obnovena budova židovské obce a ve třetím patře budovy vznikla nová synagoga se starým jménem Bejt Jaakov. Je to jen jedna místnost, ale jako první synagoga otevřená na Balkáně od druhé světové války je významným krokem k židovskému obrození. Zařízení a Tóra byly financovány obcí Beit Izrael z Phoenixu v Arizoně, další dvě Tóry věnovaly obce v kalifornské Pasadeně a v Sofii. „Člověk musí věřit v osud,“ prohlásil rabín Chajim Asa, který přivezl kalifornskou Tóru. „Haftara na tento týden vypráví o stavbě Šalamounova chrámu.“

Z Bělehradu dorazil rabín Jicchak Asiel, připevnil na dveře synagogy mezuzu a vedl první bohoslužbu v Skopji za posledního půl století, kterou zakončil tradičním přáním v jazyce předků „Buen Šabat“. Přítomen byl i americký velvyslanec v Makedonii Michael Einik a jeho manželka, narozená v Izraeli.

Jedenáctý březen, den slavnostního otevření synagogy, je výročím začátkem vyvraždění makedonských Židů. Toho dne se

také každý rok představitelé města a diplomatický sbor pokloní památce zavražděných Židů před pomníkem na nádvoří továrny Monopol.

### PRVNÍ PAMÁTNÍK

V roce 1998 slíbil makedonský prezident Kiro Gligorov, že stát vybuduje ve Skopji Muzeum šoa, aby připomněl osud Židů,



Památka makedonských Židů, pohled do expozice. Foto František Bányai.

kteří tu po staletí žili a zahynuli během války. Vznikl by tak první památník na světě věnovaný holocaustu sefardských Židů.

V květnu roku 2000 přijal makedonský parlament zákon o navrácení majetku židovských obětí šoa, které zůstaly bez dědiců, a jeho převedení do zvláštního fondu, jenž měl být použit na výstavbu památníku. Hospodářské problémy vyplnění slibu zbrzdily, ale v srpnu 2005 byl položen základní kámen budovy, jejíž náklady se odhadují na 14 milionů dolarů.

Židovská čtvrt ve Skopji se rozkládala na levém břehu řeky Vardar mezi starým tureckým mostem a pevností. Roku 1963 tuto oblast zcela zničilo zemětřesení, nicméně památník je umístěn v samém srdci bývalé židovské čtvrti, což symbolicky vrací oběti na místo, odkud byly vytrženy. Jeho cílem je uchování památky makedonských Židů, ale také dlouhodobé výchovné a výzkumné

programy multietnických společenství, boj proti nesnášenlivosti, šovinismu a antisemitismu, studium podmínek, v nichž je etnická a náboženská různorodost chápána jako prvek, který obohacuje celou společnost. V sousedství Bosny a Kosova, dějiště nedávných etnických čistek a masakrů, a s nejpočetnější romskou menšinou na světě (odhady hovoří o 6 až 10 procentech z celkového počtu obyvatelstva) to určitě není zbytečná iniciativa.

### OTÁZKY ZŮSTÁVAJÍ

Památník byl slavnostně otevřen 11. března 2011 za přítomnosti makedonského prezidenta Ivanova, izraelského vicepremiéra Moše Jaalona a diplomatů a představitelů obcí z dalších evropských zemí. „V Makedonii bylo nejvyšší procento zavražděných Židů – včetně Polska,“ říká Rachamin Mizrahi, místopředseda zdejší židovské komunity, která na vzniku památníku spolupracovala. „Bylo to 98 procent Židů. To muzeum bude vlastně jejich hrob, zůstane po nich víc než jen popel rozházený po polích.“

Impozantní budova sestává ze dvou podzemních a tří nadzemních podlaží a je rozdělena do čtyř funkčních částí: V přízemí je mnohoúčelová vstupní hala a stálá expozice o historii a životě sefardských komunit na Balkáně. Druhá část vypráví dějiny makedonských Židů a příběh jejich vyvraždění s fotografiemi a jmény obětí. Bulharské okupační úřady v Bitole totiž na počátku roku 1942 nařídily, aby všichni dospělí Židé zapsali svá jména a adresy do registrační knihy a přiložili své fotografie. Vznikl tak jedinečný dokument, album tisíců tváří a jmen, jeden z mála autentických dokladů o zdejším společenství, který se zachoval. V třetím patře pokračuje výstava dokumenty o přeživších, kteří se zapojili do hnutí odboje. Jsou tu také místnosti pro výzkum, vědecké bádání a vzdělávací centrum. Čtvrtá část je administrativní. Konceptci moderně pojaté expozice připravil historik dr. Michael Berenbaum,



Budova památníku. Foto František Bányai.

na její výtvarné podobě se podílel fotograf Edward Serotta.

Jakkoli o významu nového památníku nikdo nepochybuje, vzbuzuje řadu otázek: Není příliš velký, jak se domnívají někteří představitelé obce? Bude dost peněz na provoz? Mohly být finanční prostředky, které dal stát k dispozici, využity lépe? Zdejší Židé také dodnes čekají na oficiální omluvu bulharské vlády za to, co bulharský okupační režim v Makedonii napáchal. Členy obce znepokojují i další otázky, především ta, zda emigrace židovské mládeže ohroží počínající renesanci zatím nevelké obce. Bylo by určitě škoda, kdyby obec s více než dvoutisíciletou tradicí zanikla.

MARCELA NEUMANOVÁ

# BAROKNÍ SYNAGOGY V ČESKÝCH ZEMÍCH

*Nová výstava v Galerii Roberta Guttmanna*



Děti v synagoze v Černovicích, kol. 1935, soukr. sbírka.

*Výstava v galerii Židovského muzea v Praze představuje prostřednictvím starých i současných fotografií, dokumentů a plánů 23 dochovaných synagog ze 17. a 18. století. Vybrány byly především ty, které byly po roce 1989 vráceny židovským obcím, resp. Federaci židovských obcí v ČR, a v uplynulých dvaceti letech prošly památkovou obnovou a restaurací. Dnes jsou tyto památky využívány ke kulturním a vzdělávacím účelům, slouží jako muzejní expozice a v neposlední řadě jako památníky bývalých židovských obcí a jejich obyvatel. Výstava, k níž byl vydán katalog v české a anglické verzi, bude otevřena do 28. srpna 2011.*

Barokní synagogy – pod tímto pojmem si obvykle představíme polské dřevěné nebo čtyřsloupové synagogy s bohatou malovanou a štukovou výzdobou, interiéry benátských synagog od významných barokních architektů, popřípadě proslulou Portugalskou synagogu v Amsterdamu, která se stala východiskem dalšího vývoje synagogální architektury na Západě... V českých zemích baroko – jak známo – významně ovlivnilo formy židovských kultových předmětů, především textilií a stříbra, ale také rukopisů i starých tisků. V 17. a 18. století zde však vzniklo také množství synagog nejrůznějších typů a dispozic, které byly ve své době významnými centry židovského života, kultury a vzdělávání. Z celkového počtu asi

280 doložených synagog se do dnešní doby dochovalo pouze 63 staveb. Ostatní zanikly, byly vypáleny a zbořeny v době šoa či za komunistického režimu. Až na několik výjimek to jsou nejstarší synagogy, s nimiž se dnes můžeme v Čechách a na Moravě setkat. Jejich původní umělecký a architektonický výraz byl většinou setřen pozdějšími přestavbami, po obnově nám však poskytují vzácný pohled do autentického prostředí života tradičních židovských obcí v minulosti. Současně jsou zajímavým dokladem působení místních uměleckých slohů, stavitelů a řemeslníků na jejich utváření a výzdobu.

## CENTRÁLNÍ DISPOZICE

Baroko je přítomno již v samotných konstrukčních principech synagog, na jejichž stavbě se v Praze, na Moravě a v Polsku podíleli četní italsí architekti. Nové a zvláště oblíbené byly při budování synagog zejména centrální nebo centrále blízké dispozice, sklenuté obvykle klášterní nebo neckovou klenbou, které nejlépe vyhovovaly požadavku synagogální liturgie na umístění *bimy* a zaručovaly dobrou slyšitelnost předčítaného textu v celém prostoru hlavního sálu. Na Moravě byly četné synagogy tohoto typu budovány již během 17. století, jak dokládají dosud existující synagogy v Boskovicích (1639), Třebíči (Přední 1642) nebo Velkém Meziříčí (1695).

V druhé polovině 18. století byly synagogy s převážně centrální dispozicí budovány zejména v západních Čechách. Hlavní sál měly sklenuté vysokou klášterní klenbou s čtvercovou nebo osmibokou *bimou* uprostřed a paralelním ženským oddělením po

jižní nebo severní straně. Podobnou konstrukci měly synagogy v Chodové Plané (1759), Rakovníku (1763), Kynšperku (1764), Novém Sedlišti (1788) a Drmouli (1803), z nichž se dodnes zachovala pouze synagoga v Rakovníku. Jejich nejvýraznějším společným znakem byla bohatá pozdně barokní nebo rokokově klasicistní štuková a malířská výzdoba kleneb a svaťostánků, inspirovaná zřejmě výzdobou soudobých kostelů a využívající práce místních stavitelů a řezbářů. Zvláštním případem centrální dispozice je synagoga v Janovicích nad Úhlavou (1723), jejíž hlavní sál je sklenutý kopulí na pandantivech.

## MALOVANÉ SYNAGOGY

Synagogy bývaly zdobeny mozaikami nebo malbami již ve starověku, jak dokazují četné archeologické nálezy synagog z 1. až 7. století v Izraeli a celém východním Středomoří. Nejstarší zprávy o novověkých malovaných synagogách však pocházejí z Polska, kde židovští malíři rozvíjeli italské renesanční vzory, přizpůsobovali je místní tradici a obohacovali židovskými motivy. Již v polovině 17. století byl systém synagogální výzdoby rozvinut do své klasické podoby, o čemž svědčí malované synagogy v Chodorově (1642) nebo Gwoździeci (1652). Zatímco klenby synagog byly zdobeny bohatou arabeskou spirálovitých rozvilin, stáječících se okolo hvězdicových květů spolu se symboly nebeské klenby nebo v kruhu s rozmístěnými znameními zodiaku, stěny koberecově pokrývala nápisová pole s texty hlavních hebrejských modliteb a Žalmů v ozdobných rámech. Tento způsob výzdoby se rozšířil po celém východním Polsku



Synagoga v Janovicích nad Úhlavou, 1915. Foto archiv ŽMP.

(Lancut, Tykocin, Pinczów) a západní Ukrajině a o něco později v dílech malířské rodiny Sussmannů zasahoval zpět na západ do Slezska, Saska a horního Bavorska.

Spolu s četnými uprchlíky za Chmelnického povstání zasáhl nový výzdobný styl také na Moravu, kde se ve své nejdokonalější podobě uplatnil v Boskovicích (1657–1667, 1704–1705), Dolních Kounicích (po 1656), Třebíči (1705–1707), Holešově (1737) nebo Úsově (1785). V Čechách se



Boskovice, výzdoba západní galerie pro ženy (1704–5). Foto D. Cabanová, 2001.

tento výzdobný styl objevuje v Kolíně (1696), Polné (po 1683), Ledči nad Sázavou (po 1739), Humpolci (po 1762) a patrně i v dalších místech. Výzdoba malovaných synagog u nás však většinou padla za obětí přestavbám a modernizacím již v 19. století (Polná, Heřmanův Městec), v Polsku a na Ukrajině byla většina malovaných synagog zničena za první a druhé světové války.

#### ČTYŘI SLOUPY

V první polovině 17. století se v oblasti Malopolska a Lublinu zrodila také neobyčejně originální barokní dispozice s čtyřsloupovým baldachýnem *bimy* jako podporou zaklenutí nad centrálním půdorysem hlavního sálu. Tato dispozice se rychle rozšířila po celém Polsku, protože dobře naplňovala požadavky synagogální liturgie zdůrazněním ústředního postavení *bimy*. Současně vyhovovala potřebám početnějších židovských obcí: umožňovala totiž zaklenutí značně rozlehlého prostoru. Poprvé byla patrně použita v roce 1632 při stavbě Předměstské synagogy ve Lvově, a proto se nazývá také Lvovský typ. Spolu se silným přílivem polských exulan-

tů v polovině 17. století zasáhla tato nová dispozice i české země a uplatnila se na Moravě při stavbách synagog v Podivíně (1661), Kroměříži (1689–1694) a Mikulově (Stará 1719–1723 a *Bet ha-midraš* kol. 1700). Kolem poloviny 18. století byla postavena velká čtyřsloupová synagoga rovněž v Sobědruhách u Teplic, kde vznikla početná „polská“ kolonie. Doznívání tohoto typu představovala klasicistní synagoga v Osoblaze (1807–1808).

#### PODÉLNÝ TŘÍDÍLNÝ TYP

U českých synagog 17. a 18. století však všeobecně převládala jednodolná podélná dispozice, sklenutá nejčastěji valenou klenbou s třemi páry lunet, kterým odpovídala tři vysoká půlkruhově zakončená okna po stranách a dvě ve východním průčelí. Tři klenební pole byla často oddělena klenebními pásy, které členily prostor synagogy na tři stejné části, dobře odpovídající tradičnímu využití synagogálního prostoru: vstupní západní část sloužila jako předšín (často s ženskou galerií v patře), ve střední části byla *bima* s pultem pro předčítání Tóry a sedadla rozmístěná podél bočních stěn, zatímco východní část byla určena pro *aron ha-kodeš* s přímým schodištěm a pultem pro kantora. Podobné třídílné členění vnitřního prostoru měla řada synagog



Lomnice, synagoga z roku 1785. Foto Jiří Stach, 2010.

v Praze (Klausová 1694, Cikánova 1701, Velkodvorská 1708), dále např. synagogy v Kolíně (1642–1696), Roudnici (1675),

Polné (1683), Postoloprtech (1722), Votčích (1724), Heřmanově Městci (1760), Lovosicích (1762), Kasejovicích (1762), Hořicích (1767), Jičíně (1773) a v mnoha dalších obcích.

#### JOSEFÍNSKÉ SYNAGOGY

Josefínské reformy po roce 1780 přinesly první uvolnění života v ghettech. Systematický patent z roku 1797 dovozoval se souhlasem vrchnosti zřizování nových modliteben a synagog. Jako příklady synagog vyrůstajících z barokní tradice můžeme v Čechách po roce 1780 uvést např. synagogy v Luži (1780), Švihově (kolem 1783), Mladé Boleslavi (1785), Kovanicích (1786), Nýrsku (1787) či Brandýse (1787). Některé ze synagog byly po roce 1780 více ovlivněny klasicismem a přijímaly podobu evangelických tolerančních kostelů. Jako příklady tohoto typu mohou sloužit synagogy v Rychnově nad Kněžnou (1784) nebo Doudlebech nad Orlicí (1821). Na Moravě na barokní tradici navazovaly široké jednodolné synagogy sklenuté dvěma poli pruské klenby v Úsově (1784), Lomnici (1785), Markvarci (1786) a Jevíčku (1794), které pouze jinými prostředky naplňují dosud převládající centrální dispozice barokních synagog na Moravě.

#### SYNAGOGA A ŠKOLA

Oblibě se v tomto období těšil zvláště typ synagogy spojený se školou. Starší typ představuje spojení synagogy a školy paralelně vedle sebe ve stavbě téměř čtvercového půdorysu (Březnice 1725, Chodová Planá 1750, Loštice 1805). Mladším a podstatně rozšířenějším typem je spojení synagogy a školy podélně za sebou (Humpolec 1762, Brandýs nad Labem 1787, Podbřeží 1810). Některé synagogy v severozápadních Čechách měly modlitební sál umístěn v patře, zatímco školní třída, resp. *bet ha-midraš* a příbytek rabína nebo kantora byl v přízemí (Chodová Planá 1750, Kynšperk 1754, Poutnov, Úštěk 1794, Kohen kol. 1810, Poběžovice 1816, Chyška kol. 1830). V přízemí těchto synagog často bývala také pekárna macesů, někdy i rituální lázeň.

ARNO PAŘÍK

# SLOVENSKÝ ZÁPISNÍK

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v priebehu posledného roku reagoval na viaceré udalosti verejného života, ktoré sa dotýkali židovskej komunity na Slovensku. Reakcia sa udiala väčšinou vo forme otvorených listov, ktorých časti publikovali verejné médiá. Na tomto mieste chcem informovať o spomenutých prípadoch, ale aj o iných udalostiach, ktoré sa členov našej komunity dotkli.

## JUDE, JUDE, JUDE

V septembri 2010 došlo v priestoroch bratislavskej (Hlavnej) železničnej stanice k masovému skandovaniu protižidovských

ktoré sa objavujú v diváckych priestoroch športových, predovšetkým futbalových arén. V liste Ministerstvu vnútra, ktorým ÚZŽNO reagoval na celú udalosť, sa píše:

„Chápeme, že potláčať verbálne prejavy čohokoľvek je ťažké, avšak jasne vidíme, že tolerovanie protižidovských výrokov na štadiónoch vedie k zvýšenej agresivite fanúšikov, ktorí hľadajú hranice, po ktoré môžu beztriestne postúpiť. Sme presvedčení, že koordinovaná snaha Polície SR a predstaviteľov futbalových klubov môže úspešne viesť k potlačeniu masových prejavov antisemitizmu na štadiónoch na marginálnu úroveň. Chýba nám však zo strany spomenutých



Zloženie 2. autonómnej vlády 1938–39 (zľava): minister spravodlivosti Miloš Vančo, minister školstva Matúš Černák, predseda vlády Jozef Tiso, minister dopravy a verejných prác Ferdinand Ďurčanský, podpredseda vlády Karol Sidor a minister financií, obchodu a poľnohospodárstva Pavol Teplanský. Foto archiv.

sloganov. Výtržnosti a skandovania sa dopúšťali fanúšikovia futbalového klubu Spartak Trnava, ktorí sa presúvali z Trnavy do Bratislavy s cieľom navštíviť futbalový zápas. Skandovanie nebolo iba produktom primitívnosti a vulgárnosti fanúšikov, ale aj výsledkom vopred nacvičenej organizácie a choreografie značného počtu ľudí. Stojí za zmienku, že masové skandovanie „Jude, Jude, Jude“ (a iné) bolo kvalitne zachytené kamerami komerčných TV staníc ako aj policajnými kamerami a bez zveličovania sa dá tvrdiť, že protižidovské skandovanie si prostredníctvom TV médií v spomenutý deň vypočulo celé Slovensko. Nie je to nič nového. ÚZŽNO už dlhšie eviduje informácie, ktoré hovoria o hrubých verbálnych alebo na transparentoch písaných urážkach židovského etnika,

subjektov snaha o vážne riešenie popísanej negatívnej skutočnosti.“

Rovnako ako aj v mnohých podobných prípadoch sa policajné vyšetrovanie popísaného prípadu ukončilo bez označenia vinníka. „Vinník je neznámy“, „trestný čin sa neudial“, tak znejú typické floskule, ktorými sa končí vyšetrovanie podobných prípadov. Vráťane vyššie popísaného (podľa správ TV Markíza).

## PRÍPAD ROGEL

V decembri 2010 ÚZŽNO vyjadril „znepokojenie v súvislosti s právnym vákuom a faktickou beztriestnosťou páchatelov šíriacich neonacizmus a protižidovskú propagandu na Slovensku“. Dôvodom boli správy o pokračovaní súdneho procesu proti hercovi Rastislavovi Rogelovi.

Rogel je známy účinkovaním v neonacistických hudobných skupinách Krátky proces a Juden Mord. Bol obvinený z viacerých trestných činov súvisiacich s propagáciou fašizmu a nacizmu. Podľa množstva správ a fotografií prezentoval symboly hnutí šíriacich neonacizmus a antisemitské predsudky.

Informácie o stave vyšetrovania (teraz trvá 3 roky) naznačujú, že je nepravdepodobné, že by sa mohlo skončiť odsúdením páchatela. Pre ilustráciu pripomínam prípad majiteľa vydavateľstva Agres Martina Šavela, ktorého „vyšetrovanie“ trvalo približne 15 rokov a napokon ho uzavrela smrť vyšetrovaného. Skutočnosť, že Rogel nebol za viaceré trestné skutky odsúdený, je skôr dôvodom na kritiku pomerov v slovenskej justícii, ako predpokladom o jeho nevine. Posledná zaznamenaná správa o procese je zo 14. decembra 2010: sudkyňa Ludmila Hatalová sa Rogela pýtala na pôsobenie v hudobných skupinách Krátky proces a Juden Mord. Album skupiny sa volá *Arbeit macht frei*. „Spievam o pravde,“ reagoval Rogel na otázku, o čom je jeho tvorba.

## BUSTA ĎURČANSKÉMU

Najnovšia udalosť, ktorá rozvírila hladinu verejného života na Slovensku a týka sa aj židovskej minority, je pripravovaná glorifikácia fašistického politika Ferdinanda Ďurčanského. Prípad súvisí s rozhodnutím mestského zastupiteľstva v meste Rajec (v blízkosti Žiliny), ktoré zverejnilo (mesačník *Rajčan*, číslo 10/2010), že postaví na svojom hlavnom námestí bustu Ferdinandovi Ďurčanskému, ktorý je svojim politickým životom stelesnením radikálneho krídla slovenského fašizmu. Ďurčanský sa zúčastnil rozbíjania Československej republiky: v marci 1939 utiekol do Viedne a prostredníctvom nacistickej vysielacky štvá proti republike, ktorej občanom bol. Spolu s Jozefom Tisom bol 13. marca 1939 prijatý u Adolfa Hitlera, neskôr sa stretol s prominentnými nacistami (Ribbentropom, Göringom, Keitelom) a ubezpečoval ich, že Slovensko bude nasledovať nemecký vzor. Ďurčanského aktivity ľudáci odmenili významnými postami v slovenskej vláde. Židov považoval za nepriateľov slovenského národa. Z jeho úst odznelo veľa protižidovského štvania a ako minister vytvoril väčšinu prvých slovenských protižidovských noriem. Ani po strate postu ministra zahraničia (na žiadosť nacistov bol roku 1940 odvolaný – pokúšal sa o nezávislú zahraničnú politiku) sa „nepoľudštil“ a ostal nenávisťným radikálom. Patril k skupine „mladoludákov“, ktorí napríklad kritizovali slovenskú vládu, ktorá „nezabránila puču“ (rozumej SNP),

a dovtedajšie riešenie židovskej otázky sa im zdalo málo radikálne. Po vojne ušiel do Južnej Ameriky a bol v neprítomnosti odsúdený na trest smrti. Umrel v exile v Mníchove roku 1974.

Mestské zastupiteľstvo v Rajci považuje JUDr. Ďurčanského za svojho „najvýznamnejšieho rodáka“. Časopis *Rajčan* priniesol rozhovor s primátorom mesta Ing. Jánom Rybárikom, podľa ktorého je Ďurčanský „vdaka svojmú prístupu k fašistickému Nemecku znepriateľenou osobou a bol na neho vydaný zatykač a vôbec nie je pravda, že ‚mal prsty‘ v deportáciách Židov. Jeho osoba a činy ani po revolúcii neboli uznané, aj napriek medzinárodnej konferencii, ktorá sa uskutočnila pri príležitosti jeho nedožitého 90. narodenin.“

### MATICA SLOVENSKÁ

Spomenutá konferencia bola organizovaná roku 1996 Maticou slovenskou v Rajci pri príležitosti 90. výročia narodenia Ďurčanského. Na Slovensku sa glorifikácie ľudákov dejú za spoluúčasti Matice slovenskej. Aj knižné vydania memoárov a denníkov fašistických pohlavárov sa často dialo pod egidou Matice, prípadne za jej finančnej spoluúčasti. Pre Slovensko je typické, že množstvo škandálov, pri ktorých vždy znovu vychádzali najavo sympatie Matice k fašizmu a ľudákom, nevedlo k prehodnoteniu postoja spoločnosti k tejto organizácii, ktorú štát štedro financoval.

Vzťah verejnosti k Matici slovenskej sa začal čiastočne meniť v druhej polovici roku 2010. Podpísala sa pod to medializácia finančných machinácií a podvodov, pri ktorých „záhadným spôsobom“ zmizli desiatky miliónov korún z finančných spoločností, v ktorých mala Matica významné podiely. Národná banka Slovenska ako strážca finančného trhu sucho skonštatovala, že „podielnícke družstvá nedisponujú majetkom, ktorý prijali od podielníkov“.

Objavili sa informácie, že spoluzodpovednosť za množstvo zmiznutých prostriedkov má bývalý predseda Matice Š. Markuš. V súvislosti s defraudáciou boli podané viaceré trestné oznámenia. Minister kultúry Daniel Krajcer vyjadril obavy, že v matičnej kauze mohli byť zneužitá aj štátne financie. Dôsledkom škandálu bola zmena na poste predsedu Matice: v novembri 2010 bol podstatnou väčšinou hlasov zvolený bývalý viceguvernér Národnej banky Marián Tkáč. Treba dodať, že aj M. Tkáč je podľa spisov Ústavu pamäti národa evidovaný ako bývalý agent ŠtB a že jeho minulosť vykazuje viacero styčných bodov s jeho predchodcom. Tkáč si však uvedomil škandalóznú povest Matice a jeho rétorika je zatiaľ umiernená.

### GRÓF ESTERHÁZY

Nový predseda Matice Marián Tkáč sa v marci 2011 už stihol podpísať pod protest proti inštalácii busty. V tomto prípade sa však jedná o bustu grófa Jánoša Esterházyho (1901–1957), ktorej odhalenie bolo pripravované na 14. marca v Košiciach. Esterházy bol kontroverznou osobnosťou. Podobne ako Ďurčanský sa podieľal na rozbití Československej republiky. Stal sa poslancom Slovenského snemu za maďarskú menšinu na Slovensku. Hlasoval za množstvo antidemokratických a rasových zákonov, ale ako jediný ústavný činiteľ Slovenského snemu hlasoval proti ústavnému zákonu č. 68/1942 o vysťahovaní Židov. Následne sa stal terčom útokov zo strany dobovej slovenskej tlače. Osobne sa nazdávam, že mnohí Slováci mu do dnešných dní nedokážu odpustiť túto jeho „hviezdnu hodinu“, ktorá zároveň vrhá negatívne osvetlenie na zvyšok poslancov. Svoj postoj Esterházy zdôvodnil obavami o osud Maďarov na Slovensku a zároveň zdôraznil, že vždy bol aj bude protižidovsky orientovaný.

Po vojne Esterházy protestoval u Gustáva Husáka proti kolektívnym protimaďarským opatreniam. Husáková reakcia bola, že ho dal zatknúť a vydal ho sovietskym orgánom, ktoré ho podľa svojich zvyklostí odsúdili na desať rokov nútených prác a odviekli do sovietskeho gulagu. V jeho



Zahalená busta Ferdinanda Ďurčanského. Foto archiv.

nepřítomnosti ho československé orgány odsúdili na trest smrti (1947) ako kolaboranta a fašistu. Odsúdenie na smrť bol snáď jediný argument, ktorý bol pre sovietske orgány akceptovateľný, aby vyhověli žiadosti československých orgánov a poslali ho späť. Prezident Gottwald mu zmenil trest smrti na doživotie, ktoré sa v prípade grófa Esterházyho naplnilo roku 1957 v Mírove. Jeho dcéra grófka Alica Malfatty je motorom snáh o jeho rehabilitáciu. Uspela v Moskve, kde bol zrušený povojnový rozsudok, aj v Poľsku, kde grófa posmrtné vyznamenal prezident Lech Kaczyński za pomoc pri úteku ministra

vojny a vicepremiéra exilovej poľskej vlády generála Kazimierza Sosnowského cez maďarské územie, uspela aj v Maďarsku, nepresadila sa na Slovensku, kde je hlavnou prekážkou rehabilitácie stanovisko historikov (a podľa „zlých jazykov“ skutočnosť, že sa jedná o Maďara).

V Maďarsku a Poľsku je pamiatka Esterházyho vyzdvihoaná, jeho obhajcovia argumentovali uznaním jeho zásluh izraelským Jad vašem. Podľa informácií, ktoré má ÚZZNO, gróf Esterházy nepatrí k nositeľom ocenenia Spravodlivý medzi národmi. ÚZZNO pozitívne hodnotí, že János Esterházy nehlasoval na jar 1942 za vysťahovanie Židov, ale nepovažuje ho za demokratického politika, ktorému by sa mal skladať hold.

Skutočnosť, že Matica slovenská protestuje proti Esterházymu a zároveň vyzdvihuje Ďurčanského, vyvoláva dojem, že fašista je dobrý, ak je to Slovák, ale zlý, ak je Maďar. Proti odhaleniu busty vyslovili svoj protest viaceré subjekty. Slovenská národná strana vyzvala vládu a Ministerstvo zahraničia, aby protestovalo diplomatickou cestou proti politikovi, ktorý pomáhal pri deštrukcii Československa, popieral Trianonskú dohodu a pôsobil ako maďarský agent. Komplexnejší dojem urobil protest hnutia Human, ktoré je proti buste Esterházyho a rovnako odmieta aj bustu Ďurčanského, „pretože obaja boli odsúdení rovnakým retribučným národným súdom a dodnes sú ich rozsudky v platnosti“. Ako uviedol Peter Marianek z hnutia Human, medzi odhalením oboch búst je veľký rozdiel. Busta Esterházyho je záležitosť súkromného charakteru a bude umiestnená na súkromnom pozemku.

V Rajci je busta Ďurčanského financovaná z daní obyvateľov a má byť na verejnom priestranstve.

Odhalenie Esterházyho busty v Košiciach na Hlavnej ulici č. 71 sa uskutočnilo 14. marca (110. výročia narodenia Esterházyho). Zúčastnil sa ho aj maďarský generálny konzul János Szerencsés, ktorý si pamiatku Esterházyho uctil položením venca. Akt odhalenia poznačil incident. Košický výtvarník P. Kalmus sa dostal do fyzickej konfrontácie s osobami, ktoré mali na hrudi maďarské trikolóry. Kalmus skončil na zemi, ale nezranený.

(pokračovanie v budúcom čísle)

JARO FRANEK

# CESTA NEKONČÍ

Výlet do světa elpíček, singlů a alb – Židé a vinyl III

Potřetí – a naposledy – se vracíme do světa amerických židovských hudebních nahrávek z počátku druhé poloviny 20. sto-



letí v referátu o knize autorů Rogera Bennetta a Joshe Kuna „A podle stop nás poznáte na našich elpíčkách“ (*And You Shall Know Us By The Trail Of Our Vinyl*).

Najdou se jistě čtenáři, kteří se pozastaví nad tím, proč se *Roš chodeš* tomuto tématu věnuje v nezvyklé šíři. Proč se zabývat něčím, co má punc komerční zábavy a myšlenkově nepříliš hluboké popkultury? Předně, kniha je, jak jsme již psali, naprosto unikátním dobovým svědectvím, přesahujícím daný žánr. Také je však velmi cenná proto, že se věnuje fenoménu, který nám byl z mnoha důvodů odepřen. Nemáme tím na mysli jen situaci u nás, v poválečném Československu, popřípadě ve státech socialistického „tábora míru“, kde bylo vše americké – stejně jako vše židovské – ve veřejném prostoru od padesátých let zakazováno a tabuizováno. V širším kontextu lze konstatovat, že tehdejší emancipace židovské komunity ve Spojených státech, která se mimo jiné odrazila v tak specifickém odvětví, jako byl hudební průmysl, je do jisté míry pokračováním vývoje, kterým procházela židovská komunita střední Evropy od počátku 20. století a který byl násilně přerván tragédií šoa. Přestože by se na první pohled mohlo zdát, že americké prostředí bylo úplně jiné než životní podmínky v předválečné Praze, Vídni, Berlíně či Budapešti, není tomu tak. Posuďte sami:

„Oba jsme vyrůstali v rodinách, v kterých se jidiš výrazy používaly, když se

chtěla zvýraznit pointa, zdůraznit skrytý význam nebo něco (či někoho) zesměšnit,“ píše autoři v kapitole *Jak vinyl zachránil mrtvý jazyk*. „A tak jsme věděli, kdo je šmok, co je to švic, když vypadne klimatizace, a že je zle, když někdo zvolá *Ojvej!* Znali jsme význam těchhle výrazů vlastně jen díky jejich kontextu...“ Takhle to přece vypadalo i v našich rodinách a domácnostech. Nemluvě o černém humoru Rudolfa Slánského, který podle jedné legendy za každou větu svého vynuceného doznání polohlasem dodával „*ábr láf*“ (*ale naopak*).

„Naši rodiče byli někdy prostředníky a někdy filtry mezi dvěma světy,“ píše na jiném místě Bennett s Kunem, „snažili se, aby jejich život byl úplně jiný než životy jejich rodičů. Ale něco z nich přece jen převzali, byli k minulosti blíže než my. Naše generace se nechala ovlivnit vším, co bylo zrovna populární. V muzice to bylo třeba reggae nebo salsa a třeba i hip-hop. Všechno, jenom ne židovská hudba. V dětství jsme samozřejmě zbožňovali popové idoly Barbru Streisand, Neila Diamonda a Barry Manilowa a byli jsme patřičně hrdí na to, že všichni tři pocházejí z brooklynských židovských rodin. Ale nebyli zas tak židovští, aby nedokázali vyprodat stadiony a zaplnit je irskými katolíky, zpívajícími společně s nimi refrény jejich písniček. Všichni z téhle hvězdné trojky byli sice Židé, ale především to byly americké ikony. Jejich původ jim nebránil v tom, aby – když budeme parafrázovat Barry Manilowa – každý z nich vydal ne jedno, ale hned dvě vánoční alba.“

## CHTĚLI JSME ZJISTIT, KDO JSME

Kniha se věnuje i mnoha dalším tématům, které nějak – často jen zcela volně – souvi-

sejí s židovstvím. Za vše mluví názvy kapitol: *Jak se měnilo módní oblečení velkých kantorů, Kdo by chodil do synagogy, když má doma gramofon, To byla noc – mejdany, svatby, láska a staré dobré štěstí, Dozvuky utrpení – holokaust a sověštit Židé, Nezpívejte naše věci – nežidovští mistři, Poslední dny vinylu* a několik dalších, z nichž jsme již v minulých číslech citovali. Podívejme se blíže ještě alespoň na dvě z nich.

Kapitola s názvem *Go Down Moses* si vypůjčila název ze slavného černošského spirituálu, citujícího biblický Exodus (7,16). Její podtitul je výmluvný – *Hudba černoško-židovských vztahů*. „Když jsme svým přátelům říkali, že chceme jednu kapitolu věnovat vztahům mezi černochoy a Židy, většinou se nás zeptali ‚A kolik tam bude elpíček od Sammyho Davise Juniora?‘ [slavný černošský zpěvák, který konvertoval k judaismu, pozn. překl.]. Existuje jich fakt hodně, ale my jsme do naší knihy zařadili jen jeden úchvatný obal, a to ještě od singlu (*I've Gotta Be Me*), který produkovala *Antidefamační liga B'nai B'rith*. Jenomže Sammy Davis je jenom špička ledovce.

Od dob, kdy vznikla americká populární hudba, Židé a černoši byli vždycky při tom. Ať to byla synergie *Tin Pan Alley* [newyorská 28. ulice a její okolí, kde od dvacátých let sídlila většina hudebních vydavatelství, pozn. překl.], která nám dala



*Porgy a Bess* od George a Iry Gershwinových nebo desku *Billy Eckstein a Sarah Vaughan zpívají to nejlepší od Irvinga Berlina*, až po Bennyho Goodmana a Artie Shawa, kteří trvali na tom, že v jejich swingových orchestrech budou hrát společně bílí a černí muzikanti. Louis Armstrong prý začal skatovat poté, co slyšel rytmické mumláni při modlitbách v synagoze...“



Název kapitoly *Haifa v Hi-Fi* je krásnou slovní hříčkou, protože v angličtině zní „*Haifa in HajFaj*“. Tato část je samozřejmě věnována nahrávkám, jejichž tématem je Izrael. A co píší autoři v jejím úvodu? „Po roce 1948 se začali Židé z celého světa stěhovat do své nové vlasti. Tedy až na ty ze Spojených států. Ti totiž svou zemi zaslíbenou objevili už dřív, na Jamaica Street v Queensu, na Fairfax Avenue v Los Angeles a ve Skokie v státě Illinois. Většina amerických Židů sympatizovala s myšlenkou sionismu, ale o vystěhování neuvažovala ani na chvíli. Zůstalo jim dilema, jak na dálku vyřešit svůj vztah k židovskému státu. Takže nikoho asi nepřekvapí, že jsme v knize našli víc gramofonových desek, na jejichž obalech jsou obrázky z Izraele, než kdy vydali Madonna a David Bowie dohromady.“

„Když jsme se vydali na tuhle cestu,“ píše Roger Bennett a Josh Kun v závěru své knihy, „inspiroval nás příběh Abrahama Zevi Idelsohna, zakladatele židovské muzikologie. V první polovině 20. století sbíral židovské písničky a vydal je v desetidílné *Encyklopedii hebrejských orientálních melodií*. Mimo jiné zachytil i slova k *Hava Nagila* a z obskurního chasidského popěvku vytvořil nesmrtelný hit. My nejsme Idelsohnové a nechtěli jsme vydat žádnou encyklopedii. Ale myslíme si, že naše motivace je stejná – sbírat muziku proto, abychom zjistili, kdo jsme. Jako jednotlivci, jako skupina, jako kulturní fenomén. Chtěli jsme – stejně jako Idelsohn – posbírat střípky židovského života, poskládat je k sobě a skrze ně lépe pochopit a uchopit židovství jako takové. Ale jak to tak při sbírání všeho možného bývá, vynořilo se před námi mnoho dalších otázek. Naše cesta nekončí.“

### NEBÝT ŠOA

Autorům se skutečně podařilo v pravý čas vyvolat zájem o část hudební kultury, která by jinak se zánikem elpíček a singlů nenávratně zmizela. Módní vlna retro stylu je populární u současné generace padesátníků a šedesátníků, kteří se nostalgicky vracejí do dob svého mládí a s láskou vzpomínají i na drobné detaily, jakým bylo třeba jen puštěné rádio. To ovšem platí i u nás. Při čtení těchto knížky a prohlížení reprodukcí obalů gramofonových desek nás však napadá ještě něco jiného – jak by asi vypadaly obaly českých židovských elpíček a singlů. Nebo slovenských. Nebo maďarských, rakouských, německých... Nebýt šoa.

TOMÁŠ KRAUS

## ÚVAHY, Z NICHŽ SE VYTRATILI LIDÉ

„V procesu s Eichmannem tedy zdaleka nešlo jen o nacistické konečné řešení. V Eichmannovi měl být souzen věčný antisemitismus i arabští odpůrci Izraele a ti, kteří je podporovali. Bylo to poprvé, kdy se Izrael ústy svého premiéra pokusil chytit svět do morálně vyděračské pasti. Prostřednictvím ztotožnění se zabitými Židy (z nichž většina nebyla sionisty a nechystala se vystěhovat do Palestiny) se Izrael ztotožnil se všemi Židy, kteří žili v minulosti a budou žít budoucnosti, v Izraeli i diaspore. Tímto ztotožněním učinil z odpůrců a kritiků Izraele antisemity a posadil je vedle Eichmanna na lavici obžalovaných.“

Takto hodnotí význam procesu s Eichmannem ve svých *V úvahách o politice holocaustu* profesor politické vědy Karlovy univerzity Pavel Barša. V jeho textu bychom marně hledali výrazy, které používá např. uznávaná historička holocaustu Deborah Lipstadtová: nemluví se o utrpení jednotlivců ani o povaze zla či antisemitismu. Vlastně v ní jednotliví lidé ani nevstupují – jsou tu jen skupiny lidí, které se řídí mocenskými ideologiemi a vyděračskými zájmy, tedy Izrael ve spolupráci s Amerikou: ty si uzurpují paměť na holocaust a zneužívají ji jako omluvu pro okupaci Palestinců; holocaust se navíc stává hlavní základnou „prázdného judaismu“, jenž je vlastní dětem a vnukům přeživších.

Mluví-li autor svým komplikovaným newspeakem o jednotlivcích, o „jedinečnosti obětí“, pak proto, aby odlišil „jedinečnost partikulárních skupin“ (která je nesprávná, neboť vyděluje jeden národ od druhého a umožňuje „té či oné skupině získávat politický kapitál“), od „jedinečnosti jednotlivých lidí, kteří právě jakožto lidé nejsou redukovatelní na žádnou skupinovou identitu, která by si je chtěla přivlastnit“.

Barša pozoruje holocaust a jeho reflexi očima laboratorního pracovníka, pro nějž by byla přijatelná umírněná a decentní připomínání židovské genocidy, zbavená veškerých emocí. Lze souhlasit s kritikou toho, jak nevkusně je mnohdy šoa využívána v umění, ovšem základem Baršovy argumentace zůstává tezevitě obviňování Izraele a Ameriky jako dvou hlavních „zneužitelů paměti holocaustu“.

Co k tomu dodat? Domnívat se, že profesor Karlovy univerzity neví, že během holocaustu nebyli lidé zabíjeni jako „jedinci“, ale právě jako členové „partikulárních skupin“, z nichž ta hlavní byla definována velmi přesně (a bez ohledu na to, zda byli sionisté, či ne), asi nelze. Argu-

mentovat, že každý národ (včetně českého) reflektuje svou historickou zkušenost a jedná v souladu s ní, že paměť holocaustu je v Izraeli a Americe zkrátka součástí života (aniž by se z toho někdo z přeživších či jejich potomků nějak zvlášť radoval), by autor asi také neuznal.

P. Barša zkrátka nalezl své životní a kariéřní téma, a dokud bude mít po ruce dostatek materiálu, z něhož může citovat, bude psát. Ale: neřadí se tak vlastně po bok lidem, kteří podle něj z holocaustu a paměti na něj profitují? Nestal se už i on sám součástí jím tolik opovrhovaného „průmyslu holocaustu“? **am**

*Vydalo nakl. Argo 2011, 284 stran, pevná vazba, Dop. cena 289 Kč.*

### Daniel Mayer

#### KONVERZE K JUDAISMU

Knihy *Konverze k judaismu v zrcadle židovské ústní tradice a historie* je věnována konverzím jak z hlediska všeobecně historického, tak i z hlediska osudů jednotlivých konvertitů, a to od biblických dob až do konce 18. století. Důležitou součástí knihy jsou nejen základní halachická ustanovení, ale i příklady z židovské ústní tradice (Mišna, Gemara, midraše), které se konverzí či konvertity zabývají. Českému čtenáři se touto cestou dostává do rukou kniha, která ho seznámí s vývojem a proměnami jedné, ne úplně běžně známé stránky života židovské pospolitosti.

*Vydalo nakl. Oikoymenth 2010, 261 stran, brožovaná vazba. Cena 298 Kč.*

### Bedřich Nosek, Pavla Damohorská

#### ŽIDOVSKÉ TRADICE A ZVYKY

Otázka židovských tradic a zvyků představuje jednu z nejzajímavějších a také nejrůznorodějších oblastí judaistiky, neboť daná problematika zasahuje i do mnoha dalších oborů, jako jsou historie, sociologie, pedagogika, právo, politologie, kulturologie či dějiny umění. Publikace *Židovské tradice a zvyky* pojednává o životě věřícího Žida a o rituálech, které ho provázejí, o zvyklostech charakteristických pro každodenní život (například návštěva synagogy, kašrut), ale také o svátcích a významných dnech, jež tvoří nedílnou součást jeho života. Kniha je doplněna ilustracemi a přináší množství informací jak pro odborné, tak i laické čtenáře zajímající se o židovskou kulturu.

*Vydalo nakl. Karolinum 2010, 272 stran, brožovaná vazba. Dop. cena 290 Kč.*

## ŽIDI SE VYŘÁDILI ...a další události

*/Vybráno z českého tisku/*

Média, např. ČT 24 (26. 2.) pokračují v dohadách o tom, nakolik a zda vůbec Jan Antonín Baťa pomáhal na konci 30. let svým židovským zaměstnancům. ■ Nový život (3. 3.) připomněl nadcházející dvoustré výročí narození filosofa a básníka, mikulovského rodáka Hieronyma Lorma (vl. jm. Heinricha Landesmanna), který byl postižen hluchotou a slepotou a vynalezl dorozumivací abecedu pro podobně postižené, která se v principu užívá dodnes. ■ Fakt, že si „slušní lidé nepřejí fašistu na vysokém postu na ministerstvu, nelze srovnávat s celonárodní antisemitickou štvanicí na nevinného člověka,“ vzkázal komentátor týdeníku Respekt a Hospodářských novin (2. 3.) prezidentu Klausovi, který veřejný odpor vůči kandidátu na náměstka ministra školství označil za „malou českou hilsneriádu“. Podle komentátora se tak dopustil „hrubé urážky všech Židů“. ■ Pod titulkem „Tady všude žili Židé. Pak zmizeli v koncentráku“ referovala MfD (3. 3.) o tom, že i do Olomouce dorazil projekt „Stolperstein“. ■ Lidové noviny (11. 3.) zaznamenaly, že papež Benedikt XVI. vydal druhý díl svého pojednání o Ježíšovi; odmítá v něm znovu mj. tvrzení, že vinu za jeho smrt nesou Židé. ■ HN (15. 3.) referovaly o slovenském ruchu kolem nově vztýčovaných pomníků F. Ďurčanskému (Rajec) a hraběti J. Esterházymu (Košice). Deník připomíná, že Esterházy byl jediným ústavním činitelem Slovenského státu, který hlasoval proti přijetí zákona, jenž přivedl na smrt desetitisíce Židů. Připomíná jeho údajný výrok: „Od nejmladšího věku jsem měl protizhidskou orientaci, a tu si zachovám do smrti. To však neznamená, že svým hlasem přispěji k zákonu, který pošlapává všechny lidské a boží zákony. Jsem sice antisemita, ale nejsem vrah.“ ■ Pod titulkem „Co si počít v hostinci na kraji světa“ přinesly LN (9. 3.) recenzi na český překlad jednoho z nejvýznamnějších polských románů posledního půlstoletí *Hostinec /Austerie/* Juliana Strykowskiho. „Literárně jde o mimořádně estetizovaný text,“ píše recenzent, „který může připomínat horečnatý styl Isaaca Babela nebo přeludnou snivost Bruna Schulze.“ ■ Pod titulkem „Při koledě vyvádějí i krávy ze statku“ referoval Českobudějovický deník (28. 2.) o masopustním průvodu v Žabovřeskách. Mají tu zvláštní zvyk: ještě před koledníky navštěvují domácnosti „židů, jejichž úkolem je dělat

neplechu a rozruch ve vsi“. Jeden z představitelů židů se novinám svěřil: „Krademe slepice, králíky, náradí i lavičky, vysypáváme popelnice, zkrátka vše je dovoleno...“ Se svými rolemi jsou „velmi spokojeni, protože se mohou skutečně vyřádit. Na večerním věnečku pak ukradené věci draží...“ ■ Pelhřimovský deník (12. 3.) připomněl 67. výročí vyvraždění českého „rodinného“ tábora v Osvětimi. ■ Plzeňský deník jih (1. 3.) krátce vyjmenoval zbytky židovských památek v Rokycanech. ■ Pod dlouhým titulkem „Na Vysočinu míří monumentální opera s mezinárodním obsazením“ avizoval Regionalist (9. 3.) galainscenaci Verdiho opery „Nabucco“ v Třebíči, jedinou u nás. ■ Přílohu deníku Právo Styl (22. 3.) zaujalo, že evropští Židé v r. 1000 uzákoonili monogamii na zkušební dobu jednoho tisíce let. „V roce 2000 nikdo experiment neposoudil, a když se zeptal známý sexuolog P. Weiss na židovské obci, dozvěděl se, že zkušební doba byla prodloužena o dalších 1000 let,“ žasne autor článku, známý sexuolog R. Uzel. ■ HN (17. 3.) přinesly nepřímý rozhovor s historičkou Ruth Bondyovou na téma její nové knihy „Potulné kořeny“, srovnávající českou a židovskou mentalitu. ■ Deník Právo (17. 3.) publikoval obsáhlý rozhovor s nizozemským spisovatelem a jaderným fyzikem Jonem Oberskim, který se jako dítě ocitl v Osvětimi a své zážitky popsal v próze „Dětská léta“; kniha, které se jen v USA prodalo dvě stě tisíc, vyšla nedávno i česky. ■ Pod titulkem „Zachránila tisíce dětí, nezlomilo ji ani mučení“ otiskl Magazin Práva (19. 3.) obsáhlý text o osudu a činech polské nositelky titulu Spravedlivý mezi národy Ireny Sendlerové (1910–2008), pronásledované za nacistů i komunistů. ■ „V pátek se dopoledne probral, otevřel oči a díval se na mne. Jinak než jindy. Připadalo mi, jako by jeho oči říkaly: Tak už běž. Jdi domů nebo si běž něco hezkého koupit nebo něco dělej, ale nekoukej na mě. Nechci, abys mě viděla takhle umírat. Chci, aby sis mě pamatovala jako pěkného chlapa,“ svěřila se Markéta Mališová deníku MfD (28. 2.) v rozhovoru nazvaném „Byla jsem poslední láska Arnošta Lustiga“. ■ Odchod českého židovského spisovatele zaznamenal český tisk v nebyvalé šíři: vyšlo více než dvě stě nekrologů, vzpomínek, starších i nedávných rozhovorů a dalších textů.

/tp/

## CYKLUS V OLOMOUCI

Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových FF UP Olomouc v zimním semestru 2010 navázalo na tradici přednáškového cyklu, který se snaží přiblížit veřejnosti škálu témat, která souvisejí s židovskými dějinami, kulturou, myšlením a náboženstvím, a seznámit ji s významnými osobnostmi naší židovské komunity a s pamětníky šoa.

Loňský cyklus zahájila absolventka olomoucké judaistiky J. Götthansová přednáškou *Všední den v terezínském ghettu 1941–1945*. Na téma holokaustu navázal L. Štipl (o. s. Respekt a Tolerance), jehož námětem byl *Deník Otty Wolfa 1942–1945*. V prosinci jsme přivítali W. Wieshaidera, který přednáší na vídeňské a pražské univerzitě a perfektní češtinou promluvil o základních charakteristikách halachy. O týden později přednášela L. Laníková (FF UP) o židovské aristokracii na Moravě (rody Gutmannů, Rothschildů, Bauerů aj.). Zimní semestr uzavřela dvě autorská čtení. V prvním četla H. Frejková, herečka a interpretka jidiš písní, ze své autobiografické knihy *Divný kořeny*. Na její osobní výpověď navázal M. Šmok (USC Shoah Foundation Institute), který prezentoval internetový archiv „oral history“, k jehož založení dal podnět Steven Spielberg. Zážitkem bylo prosincové setkání se spisovatelkou a žurnalistkou I. Douskovou, která četla ze své prozaické prvotiny *Goldstein píše dceři* (1997).

Také letos připravil CJS řadu zajímavých témat. Zatím proběhla přednáška P. Kuči (o. s. Krnovská synagoga) *Upálení Žida Heresche v Krnově roku 1534 a židovský hřbitov ve slezském Zülzu*, E. Steinnové (Utrecht) o pražském pogromu roku 1389 a latinské skladbě *Passio Iudeorum Pragensium* a K. Hrdličky (FF ZU) o proroctví Jonášovi v rabínských textech. E. Bezdičková (Židovská obec Brno) představí **6. dubna** svou autobiografickou knihu *Moje dlouhé mlčení*. O nejstarších dějinách olomoucké židovské obce pohovoří **13. dubna** J. Bláha (FF UP), **27. dubna** bude Pavel Sládek (FF UK) přednášet na téma *David Gans a jeho kronika Cemach David*. E. Gilk (FF UP) nabídne **4. května** přednášku *Karel Poláček – jen humorista?* Cyklus v letním semestru uzavře r. D. Mayer (Haifa), jehož předkové pocházejí z Hané; **11. května** představí svou knihu *Konverze k judaismu v zrcadle židovské ústní tradice a historie* a pohovoří o problematice halachických pravidel pro konverze, o praxi gijurů v Izraeli, ale také o náplni kurzů pro přípravu konvertitů.

DANIEL SOUKUP

## IZRAEL: Osady za životy

Zdálo se, že letošní jaro věnuje Izrael analýzám změn v arabském světě. V Egyptě, první arabské zemi, s níž uzavřel mír, padl režim prezidenta Mubáraka, sice diktátorský, ale pevně stojící za mírovou smlouvou z roku 1979. Jaký postoj má Izrael zaujmout? Kde hledat v novém Egyptě možné partnery a kde hrozby v situaci, kdy příští poměry teprve začínají klíčit?

To nejsou akademické otázky. Ale než se debata o nich stačila rozběhnout, přehlušily ji události jaksi tradičního rázu: izraelské námořnictvo zachytilo loď, jež vezla do Gazy 50 tun výzbroje z Íránu (včetně střel čínské výroby, které by ohrozily právě izraelské lodě). A v osadě Itamar na Západním břehu Jordánu ubodali teroristé celou rodinu. Takže březem se – navzdory novinám v Egyptě i bojům v Libyi – nesl spíše ve znamení debaty o vztahu k Palestincům. Jenže i tento dvoustranný vztah bude součástí nových pravidel hry v regionu.

### VZOREM PRO ARABY

Izraelský pohled na arabské změny předkládá Ehud Ja'ari. Jeho analýza na webu Washingtonského ústavu pro blízkovýchodní studia nepůsobí katastroficky, nicméně varuje před tím, co přinesou prezidentské a parlamentní volby v Egyptě chystané na září. Ať už dopadnou jakkoliv, příští vláda bude chtít „revidovat“ některé prvky mírové smlouvy z roku 1979. Sekulární politici naznačili, že naplňování smlouvy spojí s pokrokem na cestě k palestinské státnosti. Což lze přeložit takto: čím více bude drhnout vyhlášení palestinského státu, tím méně nás bude zajímat smlouva s Izraelem z Camp Davidu. A Muslimské bratrstvo říká, že smlouvu podrobí celonárodnímu referendu, což je vážná hrozba.

Nejvyšší vojenská rada maršála Tantáviho (prozatímní vláda) ujišťuje Izrael, že Káhira svou politiku vůči němu nezmění. Ale zároveň se prý armádní špičky zpěčují obnovit dodávky zemního plynu do Izraele přes Sinaj. Jenže nic není definitivní. Ja'ariho analýza vyšla 15. března a den nato izraelský portál zaměřený na byznys [www.globes.co.il](http://www.globes.co.il) publikoval zprávu, že zemní plyn z Egypta už proudí – šest týdnů po poškození potrubí.

V platnosti ovšem zůstává Ja'ariho závěr. Izrael se musí o ochranu smlouvy z Camp Davidu snažit. Měl by třeba přimět Washington k prohlášení, že jakkoliv podporuje změny v arabském světě, úhelným kamenem jeho blízkovýchodní politi-

ky je mír. V opačném případě totiž může Blízký východ vstoupit do éry reformátorů, kteří na mír pohlížejí jen jako na přítěž.

Za pozornost stojí i názory Bernarda Lewise. Tento doyen světové orientalistiky (v květnu mu bude 95 let), Žid narozený v Londýně a působící v USA, poskytl zásadní rozhovor listu *The Jerusalem Post*. Jak má Izrael, ptá se šéfredaktor David Horowitz, reagovat na změny v arabském světě? A Lewis doporučuje: vedle jaksi povinné opatrnosti hlavně vstřícnost. Tvrdí, že stále více Arabů pohlíží na Izrael s jistým obdivem k fungující svobodné a občanské společnosti a že jeden palestinský novinář



Rozšíření osad je krok, který sděluje, že útoky na civilisty a děti se nevyplácejí. Foto Karel Cudlín.

nedávno napsal: „Jste-li Arab, největší šance pro budoucnost máte jako občan druhé kategorie v Izraeli.“ Je to mimořádný výrok, ale není daleko od pravdy, říká Lewis.

Vstřícnost Arabů k Izraeli mohou prý podnitit dvě věci. Buď nějaká hrozba, které se bojí ještě více než Izraele, jak tomu bylo před čtyřiceti lety za prezidenta Sadata, když zavládla obava, že se Egypt stane kolonií Moskvy. Díky WikiLeaks víme, že arabští lídři se bojí více íránské atomové bomby než židovského státu. Anebo – což je podle Lewise dlouhodobě významnější – situace, kdy Izrael může sloužit jako

vzor, což je právě nyní, a to na základě vnímání občanských i politických svobod, nejzásadněji zřejmě postavení žen ve společnosti.

### TOHLE SE NEVYPLÁČÍ

A teď se vraťme k realitě. Po více než roce, kdy terorismus ze Západního břehu prakticky vymizel, se v tamní osadě Itamar odehrál 11. března brutální akt. Dva pachatelé ozbrojení noži přepadli dům rodiny Fogelových: ubodali otce, matku a tři děti (jedenáctileté, čtyřleté a tříměsíční). Zásadní otázka zněla takto: Jde o mimořádný akt, který se prostě stane, nebo je za tím nějaká kauzalita?

Izraelská vláda tu vraždu nepovažuje za ojedinělý akt, který „se prostě stane“, ale za následek jisté příčiny – a tou je oficiální palestinské pobízení k násilí vůči Izraelcům. Pro ilustraci: 24. ledna guvernér Džanínu poskytl grant 2000 dolarů rodině teroristy Samúdího; 6. března list *Al Haját al Džadída* vyzdvihl klub mládeže v Ramalláhu, který chtěl pořádat fotbalový turnaj na počest první sebevražděné atentátnice Wafy Idrisové. A 9. března poradce prezidenta Abbáse prohlásil, že palestinské zbraně se musí obrátit proti Izraeli, že je třeba pečovat o životní podmínky rodin „mučedníků“ a že po teroristce Džalál Mughrábíové (v roce 1978 se účastnila únosu autobusu, který si vyžádal 38 civilních obětí) má být pojmenováno náměstí v její rodné Biře.

Krizové zasedání izraelské vlády nerozhodovalo o tom, zda v Itamaru šlo či nešlo o náhodu, ale o způsobu reakce, píše list *Ha'arec*. A zvolená reakce působí jako podle hesla „osady za životy“. Ze tří variant – založit zcela novou osadu; zvětšit Itamar; schválit už dříve vyprojektovanou

výstavbu jinde, která byla v listopadu 2009 zmrazena – vyhrála ta třetí, za níž stáli premiér Netanjahu a ministr obrany Barak. Takový krok jistě vyvolá odpor i u spojenců, zejména v Americe. A jak ji pak má Izrael přesvědčit, aby podpořila jeho mírové smlouvy? Ale z hlediska toho, jak vnímají situaci Palestinci, je zřejmě účinný: Je-li pachatel zabit, pro Palestince se stává mučedníkem. Je-li chycen a odsouzen do vězení, stává se „zbožím“, které lze vyměnit třeba za zajatě Izraelce. Ale rozšíření osad je krok, který jasně sděluje, že útoky na civilisty a děti se nevyplácejí. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

## Kalendárium

Běh života spisovatele Arnošta Lustiga byl ještě dramatictější, než je běžné u značné části jeho generace. Narodil se 21. prosince 1926 do chudé rodiny v pražské Libni, v patnácti letech ho odvezli do Terezína, prošel Osvětím, kde zahynul jeho otec, a Buchenwaldem, několikrát unikl jistě smrti, na konci války se zachránil útekem z transportu. Po válce pracoval jako novinář, jeho osudem se však stala próza, kterou prý začal psát proto, že lidé nevěřili, když jim vyprávěl zážitky z koncentráků. Našel tak, aniž by je hledal, velké téma a po čase i způsob, jak se ho zmocnit. „Psal jsem o koncentračních táborech, jako psal Jack London o zlaté horečce, Joseph Conrad o lidech na moři a Isaac Babel o lidech smetených revolucí. Můžete psát jenom o tom, co znáte, cítíte, žijete...“ řekl K. Hviždálovi v jednom z posledních rozhovorů. Měl jako začínající autor také štěstí: nevěřil si příliš a své první povídky, sebrané pak do souborů *Noc a naděje* (1957) a *Démanty noci* (1958), psal deset let. Hodně čtenářů si myslí, že nic lepšího už nevytvořil, i když napsal mnoho dalších próz. (Myslel si to nakonec i Lustig sám, alespoň podle zmíněného rozhovoru, v němž se prý autor i novinář rozhodli zažít „pro oba novou zkušenost“ a zkusit „přiblížit se co nejvíce pravdě o sobě, hovořit skoro bez zábrán“.)

Když povídky vyšly, zapůsobily jako meteor: svým námětem, jazykem, stylem (byl tu zřejmý vliv neorealismu), pojetím tématu, tím vším jejich autor oponoval tvrdě vládnoucí doktríně socialistického realismu. Podle svého monografisty A. Hamana jako jeden z prvních poválečných spisovatelů u nás „opustil normu a schéma bojovného hrdinství... Vyšel z ‚nulové‘ situace lidství degradovaného v extrémních podmínkách na animální úroveň, aby v ní nalézal hodnoty rodící se z vnitřní duchovní síly člověka, nikoli z jeho konvenčního uznávání norem nebo ze zjevení pravdy.“ Navzdory vžitě představě není už od prvních próz Lustigovým hlavním tématem šoa, ale člověk uprostřed nelidskosti; jeho hrdiny jsou často ti nejzranitelnější a nejponiženější: děti, ženy, starci, zajímá ho, co zažívají v situaci u dna, jejich chování, střet se zničující mocí, zrod osobní morálky.



Arnošt Lustig. Foto Karel Cudlín.

Na konci padesátých let Lustig vstoupil hned svými prvotinami do české literatury jako významný a důležitý autor. Zůstal jím i nadále, přes všechny výhrady k jeho pozdější tvorbě. Literatury se nevzdal ani po roce 1968 v emigraci, již z velké části prožil v USA, kde působil – posléze jako profesor – na American University ve Washingtonu. Po pádu komunismu se vrátil stále častěji do vlasti; posledních pět let vzdoroval nemoci, již nakonec (26. února 2011 v Praze) podlehl.

Autoři některých privátněji pojatých přátelských nekrologů občas narušili klasický příkaz *de mortuis nihil nisi bene* a připomněli i nebožtíkovy kontroverznější postoje, názory či vlastnosti; udělali dobře, naznačili tak, že není možné, aby tak nápadně, všestranně a někdy až nesnesitelně živý člověk, jakým Arnošt Lustig byl, přestal být živý jen proto, že umřel, a že si tedy nezasloužil, aby byl obdět chvalořečí na náhrobku. Jak se tak jeví, bude s námi dále živý v několika rovinách. První představuje

jeho dílo, které bude nyní žít už samo o sobě, neatakováno autorovou nutkavou potřebou se k textům vracet a vydávat je ve stále nových verzích, vystaveno soudům, někdy možná právem tvrdým, ale spolu s nimi i soudy času. Druhou rovinou jsou Lustigovy rozhovory, které štědrě rozdával; někde mají až moc hluchiny, ale často se jejich jádro točí kolem otázek, které vyvolává skutečnost šoa a na něž Lustig občas nachází a nabízí svou odpověď. Je přitom k čtenáři hodně vstřícný, dokáže míchat vážné s nevážným, filosofující pasáže s privátními historkami; ať si o jejich hodnotě myslíme cokoli, dá se říci, že tady udělal pro povědomí o šoa u nás jako málokdo.

Lustig ovšem věděl, že „zkušenost je nesdělitelná a tahle zoufalá nesdělitelnost přivedla po válce mnohé významné básníky a spisovatele k sebevraždě...“, a dodává k tomu: „V tom smyslu jsou i mé knížky fiasko... vyjadřují jen zlomek toho, co jsem chtěl říct.“ V jiném rozhovoru říká: „Devět z deseti lidí, kteří přežili Osvětím-Birkenau, jsou s to distancovat se od zážitku během dne. Ale v noci, kdy je vůle potlačena, se k nim vrací... Osvětím je s nimi. V nich.“ Jak to měl on, nevíme, někdy říká, že je ten desátý, jindy, že patří mezi oněch devět. Pokud ano, možná to je jedno z vysvětlení, proč po nocích své knihy věčně doplňoval a přepisoval. **TOMÁŠ PĚKNÝ**

## PŘÁTELE

**PAVEL KOHOUT**

[...] Psal, jako žil, vitálně až živočišně, skoro po čichu většinou skvěle fungujícím a jen občas omylném. Svoboda je krásná čarodějka a umí zmámit, párkrát zmylila i jeho, třeba když o tuctové knížce textaře hitů vyhlásil, že je malý skvost české literatury, nebo když se v židovské válce o pražskou obec postavil za pochybného mesiáše proti svému rabimu, jednomu z nejlepších mužů disentu. Nás dva pojil šedesát let vztah, který dovoľoval vše, i mou větu, kterou s chutí citoval: Když já se tu potil v tanečních, tak ty ses flákal v koncentráku! I jeho větu: Tys měl pech, žes nebyl Žid, Hitler by tě byl ušetřil tvech mladejch básní! Mohl jsem se ho i zeptat, proč je taková držgrešle, že se dá od nás pořád zvát do hospod a nikdy nepozve sám. Vyjevil se, že si nevšiml. Já, bejku, po celej Auschwitz nemusel za nic platit! A slíbil to napravit opulentní hostinou. Čekal nás pak v Mánesu s mladou krásnou páár-šéfku velkého podniku a představil ji: To je peněženka mého sponzora. [...]

(P. K. *Znáte tuhle. Aneb na šampaňské s Arnoštem Lustigem*, Mladá fronta Dnes, 5. 3.)

**PETR ERBEN**

Milý Arnošte, stojím tu dnes se smutkem v duši, abych se s tebou rozloučil. Byl jsem tvůj první madřich v Terezíně, když ses přišel zařadit do práce mladistvých v ghettu. Pro mne ani pro tebe nebylo lehké vžít se do té organizace se všemi jejími příkazy i zákazy. Ale nakonec nám to pomohlo přežít nelehkou dobu ve zdraví na těle i na duši. Byl jsi dobrý „syn“ a kamarád a v rámci možností jsi ze všech svých sil pomáhal i jiným. Nečekaně bezpráví a krutost ovlivnily tvůj vývoj a navzdory mládí ses stal chápavým účastníkem všeho, co se kolem nás dělo, nejen v Terezíně, ale i v dalších, daleko krutějších podmínkách koncentračních táborů. Všechny své prožitky z této doby jsi později dokázal jedinečně předat světu ve svých knihách a přednáškách. Jsem přesvědčen, že se ti alespoň zčásti podařilo změnit mnoho mylných představ i citů čtenářů ke správnému pochopení šoa. Ve svých knihách, vycházejících po celém světě, jsi vysvětlil i nesprávný a nespravedlivý přístup části veřejnosti i politiků vůči Židům a Izraeli. To zůstane i do budoucna a děkuji ti za to! Vážil jsem si tě také jako přítele a nemohu zapomenout ani na tvou ženu Věru, ostravskou rodačku, která tě vedla k lásce k Izraeli.

Za všechno dobré, co jsi udělal, ti ze srdce děkuji a tím spíše teď truchlím po vzácném člověku! Šalom.

**ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE**

(Maiselova 18, P 1, velký sál)

**Podvečer Yvonne Přenosilové**

■ Ve čtvrtek **7. dubna** v 15.00 mezi nás zavítá moderátor televizního pořadu Videostop a dalších pořadů, ale také majitel hostince U Káji Mařika v Mníšku pod Brdy **Jan Rosák**.

**Káva o čtvrté**

■ Ve středu **6. dubna** v 15.00 přijde do „Kávy“ zpěvačka a herečka **Petra Černocká** a v úterý **12. dubna** v 15 hodin nás navštíví sochař, fotograf, restaurátor **Andrej Šumbera**. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP**

(Maiselova 15, P 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné činí 30 Kč.

■ 4. 4.: *Lidské osudy na fotografických seriálech ze zemí Blízkého východu*. Blízký východ včera a dnes. Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

■ 6. 4.: *Svátek Pesach*. Přednáška vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona.

■ 7. 4.: *Jordánsko – Brána do zemí Blízkého východu*. Cestovatelská přednáška Ing. Jana Neubauera spojená s projekcí neobyčejných fotografií s autentickou hudbou. Vstupné 50 Kč.

■ 11. 4.: *Židovské housle Alexandra Shonerta*. Program židovské hudby pro housle a klavír. Originální aranžmá národních melodií, vlastní skladby Alexandra Shonerta a díla klasiků židovské hudby. Vstupné 60 Kč.

■ 14. 4.: *Vznik aškenázské kultury – Židé ve frankoporýnských centrech*. Přednáška Pavla Sládka (FF UK) se zabývá způsobem života a fungováním frankoporýnských židovských obcí, postavením rabínských učenců a vztahy mezi židovským a křesťanským obyvatelstvem. Pokusí se ukázat dané období jako příklad jinak vzácné normality, umožněné absencí systematického útlaku.

■ 27. 4.: *Barokní synagogy v českých zemích*. Přednáška Arno Pařika, kurátora stejnojmenné nové výstavy v Galerii Roberta Guttmanna.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** 10. 4. ve 14.00 – *Lviček Arje slaví Pesach* (Arjeho kamarád Moše má velký úkol). Podaří se Mošemu zachránit všechny Židy z egyptského otroctví? Jakých deset ran padlo na Egypt? Projde Moše mořem suchou nohou? Co nakonec dostane za odměnu? To všechno a ještě mnohem víc se dozvíte v naší pesachové dílně. Prohlídka: pražské Židovské Město. Jednotné

**KULTURNÍ POŘADY**

Ilustrace z pesachové Hagady ha-jovel.

vstupné 50 Kč. Více o nedělních dílnách na [www.jewishmuseum.cz/vkc](http://www.jewishmuseum.cz/vkc).

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ**

(tř. Kapitána Jaroše 3, Brno)

■ 5. 4. v 17.00: *Přísahali věrnost* – komentovaná prohlídka výstavy Michala Doležela. Autor nás seznámí s jednotlivými panely, na kterých jsou vzpomínky členové sokolské organizace Brna I, včetně židovských sportovců. Vstup volný.

■ 7. 4. v 18.00: *Elias Canetti* – nositel Nobelovy ceny za literaturu. Přednáška Mgr. Aleše Urválka, Ph.D. Zahájení přednáškového cyklu „Židovští autoři a židovská témata ve světové literatuře“. Vstupné 30 Kč.

■ 10. 4. ve 14.30: *Jak chutnají macesy?* Dílna pro rodiče s dětmi od 6 let. Vstupné 30 Kč.

■ 12. 4. v 18.00: *Co nás spojuje, co nás dělí?* Beseda s PhDr. Leo Pavlátém, ředitelem ŽMP, na téma různých směrů židovství, vyznávání víry i jejího praktikování. Jaký rozdíl je mezi ortodoxním, reformním nebo liberálním judaismem? A co mají společné? Pozvání k besedě přijal i brněnský ortodoxní rabín Šlomo Kučera. Vstupné 30 Kč.

■ 26. 4. v 18.00: *Vila Stiassny* – přednáška o významné meziválečné vile v Brně-Pisárkách. Její majitelé, manželé Alfred a Hermine Stiassných, pocházeli z rodin významných židovských průmyslníků předválečného Československa. Přednáška Mgr. Petra Czajkowského z Národního památkového ústavu. Vstupné 30 Kč.

■ 28. 4. v 18.00: *Tanec jí zachránil život* – povídání s paní Annou Hanusovou-Flachovou o její sestře Alici, významné tanečnici, taneční pedagožce a dramaturgyni. Vstupné 30 Kč.

**PODĚBRADSKÉ SETKÁNÍ**

■ V neděli **10. dubna** se v Poděbradech sejdou zástupci všech poděbradských církví, aby společně vykonali bohoslužbu pokání za město a přečetli jména obětí šoa z řad poděbradských občanů. Setkání začíná ve 13 hodin v zámecké zahradě Salla Terrena.

■ V 15 hodin začne v divadle Na Kovárně představení dětského židovského souboru pod vedením Vidy Neuwirthové a v 16 hodin začíná pásmo židovských písní a tanců.

**KREISKY NA STRAHOVĚ**

■ Pod názvem *Bruno Kreisky – humanista* připomene významného rakouského státníka další z Kulturních ekumen, které připravují Eugen a Zuzana Brikiusovi. Pořad se koná **11. dubna** od 18.00 v sále Boženy Němcové v Památníku národního písemnictví na Strahově.

**EPES RARES V CAFÉ JERICHO**

■ Ve čtvrtek **14. dubna** od 19 hodin se v Café Jericho (Opatovická 26) koná 1. *epes rares* – kulturně-společenský večer. Program: autorské čtení a beseda se spisovatelem, dramatikem, režisérem a hercem Arnoštem Goldflamem; klezmer v podání kapely Trombenik; volná zábava. Vstupné 50 Kč.

**HAGADY NA VLTAVĚ**

■ V sobotu **16. 4.** od 9.50 do 11.00 vysílá ČRo 3 – Vltava pořad s názvem *A vypravují synu svému...* První díl cyklu o judaikách a jejich proměnách v čase, který připravila a uvádí Vladimíra Lukařová, seznámí posluchače s pesachovými hagadami, jejich tradiční i moderní podobou, s hagadami z Čech, Moravy, ale také z Číny či Indie. Pořadem provází ředitel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát. Z Druhé knihy Mojžíšovy čte Ondřej Vetchý. Zazní zpěvy k svátku Pesach ze Španělské synagogy, renesanční Písně Šalomounovy hebrejského skladatele Salomona Rossiho z Mantovy, sbor z oratoria *Izrael v Egyptě* Georga Friedricha Händela a píseň *Mojžíš*.

**IZRAELSKÝ ANIMOVANÝ FILM V TEPLICÍCH**

■ Mezinárodního festivalu AniFest v Teplících, který se koná ve dnech **26. 4. až 1. 5.** se zúčastní i několik izraelských tvůrců. V kategorii studentských filmů budou moci diváci zhlédnout tyto snímky: *Mezi medvědy* (r. Eran Hilleli); *Boy* (r. Hadar Landsberg); *Ishihara* (r. Joav Brill) či *Napsáno tužkou* (r. Jaron Bar). Více na [www.anifest.cz](http://www.anifest.cz).

**R. ŠAFRÁNEK V MIKULOVĚ**

■ Roman Šafránek, absolvent AVU, představí v galerii Efram v Mikulově soubor maleb věnovaný tématu dochovaných a zaniklých synagog na Moravě. Výstava trvá

**PESACH 5771**

■ **ŽOP:** První sederový večer se koná ve velkém sále Židovské radnice (Maiselova 18, P 1) **18. 4.** od 20.30 hodin, druhý večer **19. 4.** od 20.45 hodin. Lístky na seder budou v prodeji v průběhu dubna v pokladně ŽOP (2. patro). Víno, macesy a macesovou moučku dostanete ve Vysoké synagoze. Bližší informace vám sdělí pí Walterová, tel. 224 800 806.

■ **Bejt Simcha:** pesachový seder pořádáme **18. dubna** od 18 hodin v restauraci Mánes (Masarykovo nábřeží 250, Praha 1). Vstupné pro členy FŽO – dospělí 200 Kč; pro nečleny – dospělí 300 Kč, studenti 250 Kč, děti do 1 roku zdarma. Přihlášky v Bejt Simcha (e-mail: kehila@bejsimcha.cz, tel. 724 027 929) nejpozději do **7. dubna**.

**LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE****Přijímací zkoušky**

■ V polovině února proběhly přijímací zkoušky nanečisto, jichž se zúčastnilo nebyvalé množství zájemců. Velký zájem – zvláště o osmileté gymnázium – je očekáván i při oficiálních přijímacích zkouškách, který je MŠMT určen na **22. dubna**, popřípadě je možné využít druhého termínu **27. dubna**. Přihlášky na druhé kolo přijímacích zkoušek je stále možné podávat v kanceláři Laudero vých škol. Součástí Laudero vých škol je čtyřleté i osmileté gymnázium.

**In medias res...**

■ Laudero vy školy pořádají na podzim letošního roku konferenci *In medias res...* Jejím cílem je nabídnout našim studentům i studentům ostatních pražských (popřípadě českých) gymnázií řadu zajímavých přednášek z humanitních i přírodovědných oborů. Naším záměrem je představit české židovské školství jako tradiční místo vzdělání, chceme také navázat spolupráci s ostatními studenty a alespoň na jeden den s nimi vytvořit kolegium, v jehož rámci se budeme věnovat nejruznějším oblastem vědy. Studenti si budou moci vybrat z několika 90minutových přednášek proslavených českými i zahraničními odborníky. Věříme, že tato akce jim může být účinnou pomocí i při výběru vysoké školy. Velmi uvítáme pomoc vás, čtenářů *Roš chodeš*. Pokud máte zájem zúčastnit se konference v roli přednášejících, budeme rádi, když nás zkontaktujete na adrese: irena.polkova@lauder.cz. Děkujeme.

**Zápis do mateřské školy**

■ V mateřské školce Gan Jehuda zbývají poslední volná místa. Druhý termín zápisu se uskuteční **7. dubna**. Všichni jsou srdečně vítáni. Po domluvě je možné školku navštívit.

**SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ**

■ SŽOV zve své členy i příznivce na schůzi ve čtvrtek **14. dubna** v 10.00 do zasedací síně ve 3. patře radnice ŽOP v Maiselově 18. Program: 1. film *Historie Židů na Slovensku*; 2. přednáška prof. Dr. Alexandra Frieda o ju-

**VÝZVY ZPRÁVY****INZERCE**

daismu ve východní a střední Evropě; 3. gratulace našim jubilatům. *jp*

**WIZO**

■ Naše dubnová členská schůze se koná dne **27. 4.** od 15 hodin v Maiselově ulici. Výbor se sejde **13. 4.** od 15.00 v Jáchymově ulici. *ek*

**SOCHNUT****PROGRAM BIRTHRIGHT ISRAEL**

■ Agentura Sochnut oznamuje všem zájemcům o program Taglit – Birthright Israel z ČR i Slovenska, že je nutno se obrátit na paní Katu Nadas do Maďarska, na její e-mail: katan@jafi.org nebo telefon 00361 374 3065. Pražská kancelář již nebude tento program zajišťovat. S pozdravem Z. Vyoralová (zosa@email.cz).

**950 TVÁŘÍ A OSUDŮ MĚSTA CHEBU**

■ V roce 2011 slaví Cheb 950 let od první písemné zmínky o městě. K této příležitosti se připravuje výstava osudů bývalých a současných Chebanů. Starobylé město Cheb bylo, především ve 20. století, svědkem řady historických událostí, které ovlivnily osudy zdejších německých, českých a židovských obyvatel. Co lépe osvětlí historii města nežli individuální osudy?

Pochází vaše rodina nebo přátelé z Chebu? Napište nám o jejich životě a pomozte tak doplnit historii města i zdejší židovské komunity! Fotografie a osudy můžete poslat na adresu Městský úřad Cheb, odd. kultury a cestovního ruchu, Marcela Brabačová, nám. Krále Jiřího 14, 350 20 Cheb, e-mail: brabacova@mestocheb.cz.

**KULTURNÍ PROGRAM****NA HAGIBORU**

- 5. 4. v 15.00: Klub Parkinson.
- 6. 4. ve 14.00: Beseda s profesorkou Zuzanou Růžičkovou.
- 13. 4. ve 14.30: Vernisáž výstavy obrazů Václava Lemra.
- 13. 4. v 15.00: Setkání k svátku Pesach – s vrchním pražským a zemským rabínem K. E. Sidonem.

**ŠARBILACH V ROZTOKÁCH**

■ Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy vás zve na koncert symfonického orchestru J. Vogela Šarbilach. Koná se **16. dubna** v 17 hodin v zámku, vstupné je 120 Kč.

**JIDIŠ VE ČTYŘECH**

■ V pražském Divadle v Dlouhé vystoupí opět s koncertem jidiš písní Hana Frejková (zpěv), Slávek Brabec (akordeon), Milan Potoček (klarinet) a jako host Marianna Borecká (zpěv). Koncert se koná **15. 4.** od 19 hodin. *hf*

**INZERCE**

■ Malá cestovní agentura v centru Prahy v Židovském Městě, zaměřená na židovskou tematiku, hledá další pracovníky na turistickou sezonu na období duben–listopad 2011.

Náplň činnosti: kombinace průvodcovských služeb pro zahraniční klientelu a administrativní činnosti v kanceláři, to vše výhodně pro naši agenturu.

Požadujeme: velmi dobrou znalost AJ, výhodou RJ, průvodcovská licence pro Prahu a Židovské Město, kladný vztah k židovské kultuře a historii.

Mzda: 20 000 Kč + bonusy. Kontakt pouze na e-mailu: pltp Prague@gmail.com.

■ Společnost 2kamen nabízí kamenné prvky do interiéru ze žuly, mramoru, pískovce.

Dále provádíme restaurování kamenných prvků, schodišť, náhrobků, portálů. Kontakt: 2kamen@seznam.cz, tel. 604 720 788.

**VÝZVY**

■ Hledáme informace o svých příbuzných: Pan Lucák, matčin dědeček, pocházel z Křimic u Domažlic. Jeho bratr byl strojmůdce, měl syna, kterého brával s sebou, když pracoval jako strojmůdce na trati Plzeň – Úžhorod, a to asi v letech 1880–1890. Přespávali v Mukačevu v hotelu. Hoteliér měl dceru a syn Lucák si ji vzal. S celou hoteliérovou rodinou odešli do Izraele, a to i s panem rabínem. Syn přestoupil na židovskou víru. Děkujeme za pomoc. Kontakt v redakci Rch.

■ Hledám svědky působení vrchního nadstrážmistra Josefa Zouny, který doprovázel transporty z Bohušovic do Terezína v období listopad 1941 až červen 1943. Kontakt: St. Udatný, 724 332 463.

**PAMÁTKA NA OBĚTI V DOLNÍCH KOUNICÍCH**

V den 69. výročí transportu Židů z Dolních Kounic 14. března 2011 byla v tamější synagoze slavnostně odhalena pamětní deska se jmény 55 židovských občanů, kteří se už nevrátili.

Z celé kounické komunity přežila jediná Ruth Kopečková, která si přála, aby po její mamince a všech ostatních obětech holocaustu zůstalo zachováno alespoň jméno. Jejeho zadání se ujali Jaroslav Klenovský a Nikos Armutidis, odhalení se zúčastnili zástupci ŽOB a starosta města. Za mrtvé se pomodlil rabín Šlomo Kučera. *hm*

**ŽNO BANSKÁ BYSTRICA**

Blahoželáme: pán Tibor Singer, nar. 3.4. – 82 rokov; pani Veronika Singerová, nar. 12.4. – 76 rokov, a pani Eva Šťastná, nar. 8.4. – 62 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽNO BRATISLAVA**

Blahoželáme: pani Tamara Archlebová – 60 rokov; pani Katarína Borovanová – 92 rokov; pani Edita Breinerová – 74 rokov; pán Ján Danko – 78 rokov; pani Dr. Mária Diamantová – 65 rokov; pán Izidor Engel – 60 rokov; pani Elvíra Feldmarová – 74 rokov; pani Lýdia Katarína Felkelová – 73 rokov; pán Boris Grauner – 60 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 73 rokov; pani Lívia Herzová – 85 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 74 rokov; pani Margita Horáková – 88 rokov; pani Alica Ištvcancová – 92 rokov; pani Alica Jánska – 78 rokov; pani MUDr. Zuzana Kalinová – 65 rokov; pán Teodor Kramer – 83 rokov; pani Oľga Kuxová – 87 rokov; pani Zuzana Ledererová – 81 rokov; pani Lýdia Piovarcsyová – 78 rokov; pani Eva Rajeková – 78 rokov; pani Eva Redlichová – 73 rokov; pán Karol Reisz – 89 rokov; pani Viera Staňová – 76 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 76 rokov; pán Juraj Szücs – 90 rokov; pán Alexander Šebej – 79 rokov; pani Eva Vajdová – 93 rokov; pani Helena Weinwurmová – 86 rokov; pani Margita Weisssová – 98 rokov, a pani Ella Zemanová – 88 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

**Zomrelí:**

Pani Zlatica Košťalová – 95 rokov; pani Alíca Driapsová – 78 rokov; pani Eva Dolinská – 72 rokov; pani Magdaléna Schlüsslerová – 74 rokov; pán Jozef Kovan – 62 rokov; pán Evžen Ječný – 79 rokov, a pani Magdaléna Kramerová – 82 rokov. *Zichrona livracha.*

**ŽO BRNO**

V **dubnu** oslavujú: pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 62 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4. – 73 let; pani Aloisie Halíčková, nar. 22.4. – 91 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 63 let; paní Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 71 let; pan Erich Rohan, nar. 7.4. – 86 let; pan Jiří Süs, nar. 21.4. – 55 let; paní Zoša Vyorálová, nar. 9.4. – 61 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9.4. – 76 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO DĚČÍN**

V **dubnu** oslavujú: pan Rafael Rod, nar. 21.4. – 14 let; paní Dominika Malinová, nar. 1.4. – 36 let; paní Mgr. Eva Polišenská, nar. 9.4. – 58 let; paní RNDr. Ivana Šprtová, nar. 30.4. – 53 let; paní Marie Šťastná, nar. 4.4. – 53 let, a paní Eva Kudrnová, nar. 2.4. – 62 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽO KARLOVY VARY**

V **dubnu** oslaví narodeniny: paní Veronika Huňáčková, nar. 11.4. – 38 let, a pan Viktor Klein, nar. 26.4. – 39 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY  
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V **aprílu** oslavujú: pani Elena Foltýnová, nar. 19.4. – 93 roky; pani Helena Horánová, nar. 14.4. – 91 rokov; pán Ing. Tibor Fíguš, nar. 5.4. – 90 rokov; pani Gita Grünwaldová, nar. 10.4. – 87 rokov; pani Gertrúda Stiefelová, nar. 18.4. – 83 roky; pani Margareta Bayerová z Prešova, nar. 11.4. – 79 rokov; pani Ema Bauerová, nar. 14.4. – 74 roky, a pán Ing. Oskar Winkler, nar. 30.4. – 70 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

S lútosťou oznamujeme, že zomreli: pani Debora Grossmannová (89 r., pohreb bol dňa 28. 1. 2011), pani Erika Jesenská (80 r., pohreb bol dňa 24. 2.) a pan Koloman Martinovič (89 r., pohreb bol dňa 9. 3.).

**ŽO LIBEREC**

V **dubnu** oslavujú: pan Robert Velimský, nar. 12.4. – 85 let; pan Ctibor Abraham, nar. 17.4. – 65 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 76 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽO OLOMOUC**

V **dubnu** oslavujú: slečna Klára Cvrkálová, nar. 11.4. – 8 let; pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26. 4. – 34 let; pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 56 let, a pan Karel Wolf, nar. 26.4. – 85 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO OSTRAVA**

Blahopřejeme panu Janu Mayerovi, nar. 13.4. – 86 let; paní Gretě Ryškové, nar. 27.4. – 96 let, a paní Jarmile Weissové, nar. 16.4. – 82 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO PLZEŇ**

V **dubnu** oslaví narodeniny: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 72 let; pan René Přibíl, nar. 17.4. – 65 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 47 let; paní Hana Tvorská, 24.4. – 83 let, a paní Eva Kokošková, 25.4. – 53 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽO PRAHA**

V **dubnu** oslavujú: paní Helena Bišická, nar. 4.4. – 87 let; paní Alice Friedová, nar. 8.4. – 98 let; paní Hana Golanová, nar. 24.4. – 91

let; paní Judita Hajná, nar. 8.4. – 82 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 85 let; paní Erika Juklová, nar. 19.4. – 84 let; paní Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 87 let; paní Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 85 let; paní Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 91 let; pan Ruvín Senderovič, nar. 16.4. – 84 let; paní Erna Seykorová, nar. 7.4. – 89 let; pan Evžen Singer, nar. 1.4. – 85 let; paní Alena Stern, nar. 18.4. – 86 let; paní Eva Tamášová, nar. 30.4. – 80 let, a paní Noemi Turetsky, nar. 29.4. – 80 let.

*Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtí:**

Dne 26. 2. zemřel ve věku 84 let pan Arnošt Lustig. Se zesnulým jsme se rozloučili 28. 2. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Dne 26. 2. zemřel ve věku 92 let pan Vojtěch Gregor, pohřeb se konal 1. 3. na Novém židovském hřbitově v Praze.

Dne 2. 3. zemřela ve věku 94 let paní Emílie Křančilová.

Dne 2. 3. zemřela ve věku 80 let paní Květoslava Vlčková.

Dne 20. 3. zemřela ve věku 95 let paní Antonie Heřmanová.

Dne 22. 3. zemřela ve věku 86 let paní Dorys Donovalová.

*Zichrona livracha.*

**ŽNO PREŠOV**

V **marci** sa dožili životných jubileí títo členovia: pán Ing. Ladislav Izrael, nar. 5.3. – 54 rokov; pán František Izrael, nar. 11.3. – 64 rokov; pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 75 rokov, a pani Judita Šafranová, nar. 16.3. – 79 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

V **apríli** sa dožívajú životných jubileí títo členovia ŽNO Prešov: pán Maximilián Kartin, nar. 18.4. – 86 rokov; pani Magdaléna Šagátová, nar. 24.4. – 79 rokov; pani MUDr. Katarína Hrehorčáková, nar. 17.4. – 69 rokov; pani Mgr. Danica Brendzová, nar. 6.4. – 57 rokov; pán Ing. Peter Šiovič, Ph.D., nar. 2.4. – 53 rokov; pán PaedDr. Ivan Uher, Ph.D., nar. 13.4. – 54 rokov, a pán PhDr. Juraj Gutman, nar. 11.4. – 60 rokov.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA**

V **apríli** slávia narodeniny: pán Ivan Hoffmann, nar. 2.4. – 82 rokov; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 60 rokov, a pani Mária Čížmáriková, nar. 12.4. – 62 roky.

*Ad mea veesrim šana!*

**ŽO TEPLICE**

V **dubnu** oslaví narodeniny: paní Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 33 let; pan Zoltán Šafář, nar. 9.4. – 91 let; paní Eva Váňová, nar. 3.4. – 68 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 58 let, a Samuel Appel, nar. 11.4. – 9 let.

*Ad mea veesrim šana!*

## IZRAEL: TRAGICKÝ BŘEZEN

V březnu zažil Izrael několik tragických událostí: jedenáctého března došlo k masakru rodiny Fogelových v osadě Itamar poblíž města Nábulus na Západním břehu: pachatelé, po kterých se dosud pátrá, brutálně zavraždili ve spánku tři malé děti a jejich rodiče.

Ve středu 23. 3. explodovala na rušné autobusové zastávce v Jeruzalémě poblíž kongresového centra Binjanej ha-Uma nálož v tašce umístěné v telefonní budce. Výbuch zabil šedesátiletou ženu z Anglie a hlášeno bylo nejméně 38 dalších zraněných, převážně mladých lidí mezi 15–30 lety.

Během celého měsíce stoupalo napětí v izraelských kibucech a městech v blízkosti pásma Gazy, na které začali opět útočit rakety Palestinci. Rakety dopadaly na města Ašdod, Aškelon a Beer Ševa. K atakům se přihlásila militantní frakce Islámského džihádu, teroristická skupina Brigády al-kuds, s tím, že se jedná o reakci na „sionistické zločiny“ proti Palestincům v Gaze.

## ŠEST LET PRO DEMJANJUKA

V březnu požádal německý státní žalobce Hans-Joachim Lutz o trest pro obviněného válečného zločince Johna Demjanjuka původem z Ukrajiny. Na konci šestnácti měsíců trvajících procesu v Mnichově, při němž byl devadesátiletý nacista obviněn z napomáhání při smrti 27 900 Židů v Sobiboru, žádal Lutz trest ve výši šesti let vězení s tím, že o jeho vině „nelze pochybovat“. Demjanjuk svou vinu odmítá, neboť prý ho k práci dozorce donutili Němci a neměl „jinou volbu“.

Mezi nejžádanější válečné zločince nyní patří Sandor Kepiro, žijící v Budapešti, zodpovědný za smrt tisíce civilistů v srbském Novim Sadu. Dle údajů Centra Simona Wiesenthala je v současnosti ve světě rozpracováno na 850 případů pátrání po nacistických zločincích. Neaktivněji k pátrání a vyšetřování přistupují úřady v USA, Polsku a Německu, nejlhostejněji pak v severovýchodních zemích, v Sýrii, Estonsku, Litevsku, Maďarsku, na Ukrajině, v Austrálii a v Kanadě.

## ATHÉNY: ODŠKODNĚNÍ PRO SOLUŇSKOU OBEC

Řecká vláda odškodní soluňskou židovskou obec za zničený hřbitov. Pět set let starý hřbitov s více než třemi sty tisíci náhrobků (nejstarší je z roku 1493) nechala v prosinci 1942 rozbořit řecká loutková vláda nastolená Němci. O čtvrt roku později začaly deportace soluňských Židů (viz článek na str. 10–11). Po válce pozemek vyvlastnila vláda a dala ho do užívání zdejší univerzity. Dle současného vládního rozhodnutí získá židovská komunita během deseti let 14 milionů dolarů.

## ZPRÁVY ZE SVĚTA



Andy Warhol: Elizabeth Taylor, 1961.

## NÁPRAVA SVĚTA PODLE ELIZABETH TAYLOR

V řadě nekrologů nedávno zesnulé americké herečky Elizabeth Taylor (zemřela v 79 letech 23. 3. 2011) je zmíněna její konverze k judaismu. Detailnější pozornost jí věnuje týdeník *Forward*. E. Taylor konvertovala v březnu 1959 a přijala hebrejské jméno Eliševa Rachel. Stalo se to rok po tragické smrti jejího manžela Mike Todda (roz. Avrom Hirsch Goldbogen). Filmová hvězda se prý na konverzi připravovala poctivě tři čtvrtě roku: studovala historii Židů a základy judaismu podle literatury, kterou jí doporučil Max Nussbaum, rabín synagogy Temple Israel v Hollywoodu. Kromě toho chodila pravidelně do templu. Že svůj vztah k židovství a „nápravě světa“ míní vážně, dokázala např. roku 1977, kdy se nabídla jako rukojmí místo Židů zadržených palestinskými terorysty v letadle v ugandském Entebbe. Od počátku 80. let se velmi angažovala v peněžních sbírkách pro lidi nemocné AIDS. Po její smrti požádali příbuzní truchlící fanoušky, aby místo věnců a květin posílali příspěvky na nadaci, kterou pro tyto pacienty založila.

## HŘBITOV NA OLIVOVÉ HOŘE

Špatný stav prastarého jeruzalémského hřbitova na Olivové hoře, posvátného

místa Židů od dob Prvního chrámu, na němž jsou pohřbeni bibliční proroci, slavní rabíni, premiér Menachem Begin či spisovatel Josef Agnon, vzbuzuje nevoli. Na hřbitově se válejí odpadky, mnoho náhrobků je poničených nebo znečištěných od oslů. Stav pohřebiště je jedním z důsledků izraelsko-arabského konfliktu. Izraelci obviňují palestinské obyvatele okolních východojeruzalémských čtvrtí, že hřbitov úmyslně ničí a že dokonce napadají židovské návštěvníky. V letech 1948–1967, kdy byl hřbitov pod jordánskou správou, se údajně zničilo na 40 000 náhrobků (celkem jich je na 150 000). Nedávno žádali židovští aktivisté, aby izraelští a američtí představitelé zajistili na hřbitově zesílenou ochranu; v současné době se tu instaluje 180 kontrolních kamer, napojených na ochranku.

## JAD VAŠEM A KGB

Představitelé Památníku bojovníků a obětí Jad vašem v Jeruzalémě uzavřeli s ukrajinskou vládou dohodu, na jejímž základě získají přístup do archivů KGB v Kyjevě. Budou pátrat po osudech stovek tisíců Židů v bývalém Sovětském svazu, kteří zahynuli v období šoa; informace o jejich jménech a okolnostech smrti v databázi Jad vašem dosud chybí.

## BOB DYLAN V IZRAELI

Dvacátého června vystoupí na stadionu v Ramat Gan americký židovský písničkář Bob Dylan, na tomtéž místě, kde loni zpíval Leonard Cohen. Dylan navštíví Izrael měsíc po svých 70. narozeninách v rámci světového turné, které z Tchaj-wanu povede přes Čínu, Singapur, Austrálii, Nový Zéland a ukončí v Dánsku. Bude to jeho třetí koncert ve Svaté zemi. **am**

רוש חודש ירחון חדש  
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2011.

Цена 15 Kč (0,90 €)